

Editie 3, oktober 2010



Sranan Art Xposed

- Beste lezer
- Where to begin ...
- Moment & Momentum
- Belicht: Dhiradj Ramsamoedj
- Sneak preview
- Gezien
- De keus van de kunstenaar
- Op straat
- Bits & Pieces
- Agenda Suriname
- Beyond Borders (BB)
- BB Gezien
- BB Bits & Pieces
- BB Agenda
- Leesvoer
- Connected
- Colofon

Marieke Visser kijkt terug, blikt vooruit en staat even stil bij *Paramaribo SPAN*

Jennifer Smit over *Paramaribo SPAN*

Rob Perrée over Dhiradj Ramsamoedj

Cassandra Gummels-Relyveld over de selectie van Paul Woei

Priscilla Tosari op atelierbezoek bij Vince

Dan Dickhof over *Sribi switi. San e psa*

Toon Berghahn over Paul Nassensteins *Koloniaal*



Steeds vaker zien we: de beeldende kunst verandert. Niet langer is het eerste waar we aan denken als we het over kunst hebben een stuk canvas met een fraai landschap er op afgebeeld. De expositie *Paramaribo SPAN* heeft veel doorbroken op dat gebied, het was in meerdere opzichten een baanbrekend project. Ook de *Nationale Kunstbeurs* is al jaren een plek waar mensen in toenemende mate kennis kunnen maken met andere, minder traditionele, vormen van kunst. George Struikelblok komt elke jaar met een installatie, en van Kurt Nahar zijn we inmiddels ook wel wat gewend. Steeds meer galleries en/of kunstenaars verrassen ons met originele initiatieven: *Art in Motion*; live schilderkunst bij Royal House of Art door Carlos Blaaker. Galerie Singh die een boot door de lucht laat zeilen in de Hermitage Mall: George Ramjiawansing vervaardigde een galvaansculptuur van de Lalla Rookh. Het Marriot Hotel stelde ruimte ter beschikking voor een bijzondere expositie van Anand Dwarka en Roshan Mahabir, waarbij vooral Mahabir met heel vernieuwende sculpturen veel weerklank vond bij het publiek. Een eendags-expositie in de omgeving van Combé-markt waar studenten van de Nola Hatterman Art Academy heel wat bijzondere kunstwerken tentoonstelden. Ook op het gebied van de fotografie zijn er veel activiteiten ontplooid in afgelopen maanden. En de opening van De Hal biedt perspectieven voor kunstenaars die vééééél ruimte nodig hebben ...

Als de kunst verandert, dan is het ook belangrijk dat het publiek de kans krijgt om mee te groeien. Bijzonder waardevol zijn daarom ook de avonden die de AHKCO regelmatig organiseert. Of het nu een geïmproviseerd gastcollege is van Rob Perrée bij het zwembad gedurende *Paramaribo SPAN*, of een interessante verhandeling van Petra Hu: dat biedt nieuwe gezichtspunten. Daar proberen wij met *Sranan Art Xposed* ook een steentje aan bij te dragen. In de vorige *Sranan Art Xposed* stond een interview met Ricardo Burgzorg die met zijn initiatief *My first Art Collection* mensen kritisch wil leren kijken naar kunst. En deze keer een mooi voorbeeld van een frisse blik: kunst van de dag, in de rubriek 'Connected'.

Enjoy, en breek je ogen open!

Marleen de Bruijn, zonder titel, keramiek, 2010
(Foto: Courtesy Stichting Kokriki/ Kunst- en Kijkroute 2010)

OntSPANnen
(Foto: Sirano Zalman mmv PLU de la Fuente, 2010)

Cover Blak on Blak-editie *Artlink*

George Struikelblok op Curaçao
(Foto: Courtesy George Struikelblok, 2010)



Marieke, Cassandra, Priscilla & Sabine

Op zoek naar een onderwerp voor een hoofdartikel voor deze nieuwe editie van *Sranan Art Xposed* komen we tijdens ons redactie-overleg keer op keer uit op *Paramaribo SPAN*. Voor de Surinaamse beeldende kunst een gebeurtenis van enorme betekenis, met een haast eindeloos scala aan aspecten, sidelines, thema's, discussiepunten, afdraaipadjes (Zuid-Afrikaans voor zijweggetjes), inzichten, vraagtekens enzovoorts. Zo veel dat het mij tot zwijgen brengt. Where to begin ...

"En hoe kijk jij er nou op terug?" vragen mensen aan me. Ik voel me alsof ik na een lange reis door een andere wereld onder water weer bovenkom en ik heb gewoon geen pasklaar antwoord nu ik weer op het droge sta. Wat vond ik er van? Elk antwoord lijkt tekort te doen aan de intensiteit en omvang van de ervaring die *Paramaribo SPAN* is (geweest). Misschien moet ik eerst maar eens diep ademhalen, alles laten bezinken.

Het begon met een overzichtelijk aantal ingrediënten: de afsluiting van het ArtRoPa-project (een uitwisselingsproject op het gebied van beeldende kunst tussen Rotterdam en Paramaribo), het jubileum van De Surinaamsche Bank N.V., de samenwerking met KIT Publishers. Vervolgens besloot Thomas Meijer zu Schlochtern van het Centrum Beeldende Kunst Rotterdam om een Caribische curator bij het project te betrekken: Christopher Cozier. Die stelde voor om Nicholas Laughlin een blog te laten opzetten. De namen van de deelnemende kunstenaars uit Nederland stonden al geruime tijd vast: alle 'Rotterdammers' die in het kader van het ArtRoPa-project in Suriname waren geweest. De Surinaamse deelnemers zijn in een later stadium geselecteerd door Cozier en Meijer zu Schlochtern. Toen de Surinaamse deelnemende kunstenaars bekend waren was de mise en place compleet: alle ingrediënten voor een lekkere - SPANnende - moksi patu waren aanwezig.

Zoals ik hiervoor schreef, onder de aanhef 'Beste lezer': het toneel van de beeldende kunst in Suriname verandert. Dat heeft gevolgen voor de kunstenaar en voor werkwijzen, en voor tentoonstellingsmogelijkheden. Maar ook voor het publiek, en ook voor de mensen achter de schermen. Vanuit die positie schrijf ik deze bespiegeling. *Paramaribo SPAN* was voor de Surinaamse kunstenaars op de eerste plaats een kans om niet-commerciële, niet-traditionele kunst te maken. Maar ook voor ons, de mensen van de 'orga' was het eveneens een ontdekkingsreis, een uitdaging om aan zo'n bijzonder project te werken. Daarover gaat deze tekst.

Samen met Chandra van Binnendijk heb ik vanuit Suriname een bijdrage geleverd aan de publicatie *Paramaribo SPAN. Hedendaagse beeldende kunst in Suriname*. Vervolgens hebben Chandra en ik, samen met Ann Hermelijn, artistieke, organisatorische, technische en andersoortige assistentie verleend aan de curatoren die immers niet ter plekke waren: Christopher Cozier in Trinidad en Thomas Meijer zu Schlochtern in Nederland. Ten slotte hebben Chandra en ik de promotie van de expositie in opdracht van De Surinaamsche Bank ter hand genomen. Al met al een nogal veelvormige positie binnen dit project waarbij er voortdurend van het gewisseld kon worden en soms juist ook niet: dan maar alle petten boven op elkaar gezet tot het een hoge hoed was om daar weer een en ander uit te voorschijn te toveren. Een unieke ervaring: achter de schermen hebben wij gedrieën het wiel vele malen opnieuw uitgevonden en ontwikkelden we en passant een geheel nieuwe wijze van organiseren: de 'alakondre fasi' om alles flexibel en creatief zo snel mogelijk in goede banen te leiden.

Het was een bijzondere ervaring om te merken dat zo'n expositie zo veel meer raakt, verandert, transformeert, prikkelt dan de 29 kunstenaars en de twee curatoren die uiteindelijk deelnamen. Dat was te merken in de samenwerking met de bank bijvoorbeeld, die zo genereus haar deuren openstelde om een dergelijk vernieuwend kunstproject binnen haar muren te halen. Het was bijzonder om te zien hoe het personeel helemaal meeging in het proces van het tot stand komen van de expo. Van de guards tot de directie toonde iedereen zich persoonlijk betrokken. Toch is een tentoonstelling ter gelegenheid van een jubileum weer anders dan een expositie die uitsluitend vanwege 'kunst-redenen' plaatsvindt. Hoewel de bank een uitermate grote vrijheid bood, was er bijvoorbeeld toch een incident met een kunstwerk dat

in de oorspronkelijke vorm (voorzien van een in de ogen van de bank compromitterende tekst) niet geaccepteerd werd en de kunstenaar concessies moest doen. Zo'n voorval levert heel veel stof voor discussie en nadenken op. Het was opeens heel erg duidelijk dat een wat steviger theoretisch raamwerk op het gebied van kunst in ons land ontbreekt. Wat is artistieke vrijheid, hoe ver reikt die vrijheid, wanneer kom je aan de integriteit van de kunstenaar, bij wie liggen de rechten en bestaat er zo iets als exclusieve rechten, wat zijn de grenzen van het werkterrein van de curator: allemaal vragen waarop geen eenduidig antwoord bestaat en waarvoor geldt dat theorievorming in ons land nog in een heel pril, soms embryonaal, stadium is.

Ook het samenbrengen van het werk van de twee groepen kunstenaars: de 10 uit Nederland en 19 uit Suriname, iets dat aanvankelijk zo logisch en vanzelfsprekend leek, verliep uiteindelijk met horten en stoten. Na afloop heeft nog een stevige discussie plaats gevonden op het blog [Trendbeheer](#), evenals op de groepspagina van *Paramaribo SPAN* op Facebook. Voor mijzelf sprekend: ik had meer verwacht van de communicatie, de interactie, tussen de kunstenaars. Uiteraard heeft er tussen de ArtRoPa-kunstenaars uit beide landen al in een veel eerder stadium wél communicatie plaatsgevonden. Maar een groot aantal Surinaamse *SPAN*-kunstenaars is er later bij gekomen. Er was bij de deelnemers uit Nederland ook veel onduidelijkheid over de rol van Christopher Cozier. Voor de Srananmans vertegenwoordigde the Caribbean connection een absolute meerwaarde; maar voor het Nederlandse deel van de *SPAN*-kunstenaars was Coziers inbreng op zijn zachts gezegd onduidelijk en dat bracht een soms vervelende spanning met zich mee. Met mijn niet altijd helemaal van deze wereld zijnde hippie-hart had ik verwacht dat tijdens de expo een dialoog zou plaatsvinden die zou resulteren in een soort gezamenlijke grand finale. Inmiddels beseft ik dat een kunstproject geen romantische feelgood-productie is met gegarandeerde happy ending. Het gaat om het proces, en daar hoort de voorbereiding bij, de expo zelf, de nasleep. Dit was een enorm - en in veel opzichten buitengewoon geslaagd - proces van een voor Suriname ongekeerde omvang en intensiteit. Tegen de 5000 bezoekers, een ongekeerde media coverage, kunst zoals we die nog nooit gezien hadden, een locatie met een unieke uitstraling: het project is door beeldend kunstenaar Winston van der Bok heel treffend getypeerd als een kunst quake, en de naschokken zullen we nog lang blijven voelen.

Wanneer ik nu terugkijk, dan plaats ik *Paramaribo SPAN* als een markeerpunt op een lijn, een lijn die deze expo verbindt met *Wakaman: drawing lines – connecting dots*: hoe treffend en profetisch blijkt die titel steeds weer. Een lijn die weer verbonden is met de Readytex Art Gallery, met het Edna Manley College op Jamaica, met de Nationale Kunstbeurs, met de uitwisseling tussen de Gerrit Rietveld Academie en de Nola Hatterman Art Academy, met de Academie voor Hoger Kunst- en Cultuuronderwijs die door Jules Chin A Foeng is opgericht, met de FVAS, met Erwin, met Gerrit Schouten, enzovoorts ... Maar ook, vooruitblikkend vanaf februari/maart 2010, zie je een lijn lopen naar een enorme toename van Surinaamse kunstenaars op Facebook, de opening van De Hal, de Trinidadiaanse uitvoering (door [Richard Mark Rawlins](#)) van Roberto Tjon A Meeuws fatu bangi. En nu dan *Paramaribo Perspectives*, een expositie die in september in Rotterdam van start gaat. Verderop in deze SAX meer daarover. Allemaal punten in ruimte en tijd, met elkaar verbonden door onzichtbare draden, als in het web van Anansi. Dat zo'n project niet vast te pinnen is op één punt in die ruimte en tijd, maakt ook dat ik aan deze overpeinzingen begon te schrijven met die gedachte: where to begin? Het is ook niet zo belangrijk waar ik begin, en ook niet waar ik eindig: the beat goes on.

Enkele links:

- [I-Report](#) -
- [Natanael Fancois Stamps Designer](#) -
- [Waterkant Video](#) -
- [Power of Culture](#) -
- [Flickr](#) -
- [Facebook](#) -
- [Blog](#) -
- [Website Arnold Schalks](#) -
- [Draconian Switch](#) -

Verderop in SAX een kritische terugblik door Jennifer Smit, uit Curaçao. Op de Facebook-pagina van *Paramaribo SPAN* is er bij de foto's een afdruk te lezen van het artikel van Rob Perrée in *Kunstbeeld*. Wie in het online archief van *de Ware Tijd* zoekt op *Paramaribo SPAN* zal daar ook veel lezenswaardigs aantreffen. Tevens sturen wij op verzoek een pdf toe van een verslag van Lusetta Verboom dat in *Amigoe* stond.

srananart@gmail.com

De onderlinge communicatie was het aspect dat voor mij persoonlijk de grootste eyeopeners bevatte. Hoewel ik voor Christopher Coziers intellectuele Engels met Caribische twist soms een woordenboek nodig had om de conversatie te kunnen volgen, was het voor mij weldadig om de kindred spirit te voelen. Ik besepte: wij spreken dezelfde taal, en we verstaan elkaar misschien niet letterlijk altijd even goed, maar op een veel dieper liggend – en meer de essentie rakend – niveau juist wel. Het feit dat we zowel in Suriname als in Nederland Nederlands spreken is een soms onoverkomelijk struikelblok. Na *Paramaribo SPAN* is dat besef bij mij nog krachtiger geworden. Je denkt dat je duidelijk bent geweest naar de ander, maar toch is de boodschap niet aangekomen. Ongeschreven (en dus niet verwoorde) regels en gewoontes worden voortdurend verkeerd geïntepreterd. Mijn aanvankelijke teleurstelling over de niet altijd optimale communicatie verdween toen ik me realiseerde dat ook miscommunicatie een vorm van communicatie is. En in het licht van het zien van een project als een proces, is elke stap er één: ook de misstap. Met vallen en opstaan, trial and error, two steps forward, one step back ... Onderweg zijn is groeien.

Sound of the Maroons

*The sound of the drum
passing through this dark green jungle
carrying stories of our ancestors
whose footsteps have printed this jungle floor*

*The sound ripples the dark water of the river
Shall we dance for our ancestors
who are protecting the jungle?*

*I can hear the stories of how they used to play
Stories of those who passed away, ran away
and those who have fought the great war
visions of the visitors
in dark robes with white collars*

*Shall we dance
For those who are protecting these footsteps
for us to see how they used to dance on this jungle floor
Shall we dance for those who can beat the drum
sending these stories through the jungle*

The sound of the Maroons

Gedicht ter gelegenheid van
Paramaribo Perspectives door [Ken Doorson](#), 2010

De "Curaçao Groep" bezoekt Paramaribo SPAN

Ja, het was een moment en het momentum zat erin, daar in Paramaribo. Na tien jaren was ik terug en ik voelde een enorme energie door de hele stad heen bewegen. *Paramaribo SPAN* is inderdaad veel meer dan slechts een expositie. Het is een proces van uitbreiding van en onderzoek naar, wat er wordt beleefd in de heersende beeldende cultuur in dit land in het Caribisch gebied. De expositie is prachtig opgezet in de tuin van De Surinaamsche Bank en de openingsavond was een samensmelting van uitbundigheid en creativiteit in alle media. Eten en drinken waren deel van deze belevenis. De dynamiek van *Paramaribo SPAN* had enorme invloed op mij. Het voelde alsof ik in een incubator zat waar alles aan het borrelen en aan het vermengen was. Het Caribische gebied op zijn best, durf ik te zeggen. De grenzen werden verlegd en de Surinaamse kunstenaars deden dat in hun eigen ruimte en omgeving. In feite creëerden zij hun eigen ruimte en daar zat inderdaad de kracht en de macht. *Paramaribo SPAN* is zonder twijfel een verkwikkende ruimte en uitdrukking van de beeldende cultuur in Suriname. Het is open en uitnodigend en absoluut geen stijf platform. Het blijft voortbestaan, zelfs nu dat de expositie is beëindigd. Dialoog is inherent in deze opzet waar gelegenheid en zichtbaarheid op een heel uitnodigende manier met elkaar verweven zijn. De kunstwerken die op mij een hele krachtige indruk maakten zijn er te veel om allemaal te bespreken. Wel wil ik aanhalen het enorme fel rode werk van **Sri Irikodomo** welke hoog van een boom in de tuin van de DSB hing (*Ingiwinti*, batik, 2010). Niet alleen vanwege de overweldigende esthetische visuele manifestatie, maar vanwege het feit dat dit kunstwerk het resultaat is van een onderzoek en speurtocht naar dat wat leeft in het hart van de kunstenaar. En dan in een heel andere geest zijn er de kunstwerken van **Kurt Nahar** (*when death stares you in the eyes, what can you do?*, installation, 2010). Hij gaat op zoek naar een dialoog met het bloedige verleden. Hij graaft diep en de confron-



Sri Irodikromo, *Ingiwinti*, batik | 2010
(Foto: Readytex Art Gallery/William Tsang, 2010)

tatie is moeilijk te verteren. Ik zag zijn werk in **Readytex Art Gallery**. De 'Curaçao-groep' bezocht deze plek de volgende dag en we waren allemaal onder de indruk van de toewijding en professionele drijfkracht van Monique Nouh Chaia, eigenaar en directrice van de Readytex Art Gallery in het hart van Paramaribo. De galerie heeft zich aanzienlijk ontwikkeld sinds tien jaar geleden. De zogenoemde Curaçao-groep bestaat uit kunstliefhebbers en galerie-eigenaren van Curaçao die samen met mij naar Suriname reisden voor dit evenement. Ik had een serie lezingen verzorgd over kunst en beeldende cultuur in het Caribische gebied gedurende de laatste maanden van 2009. De groep werd heel enthousiast toen we kennis namen van de aanstaande *SPAN*-expositie in Paramaribo in 2010. Zodoende besloten we ernaar toe te gaan. Als voorbereiding gaf ik een lezing over Surinaamse kunst een week voor ons vertrek. Op vrijdagmorgen, 27 februari, kreeg de Curaçao-groep van Chandra van Binnendijk een goed verzorgde rondleiding langs de collectie van De Surinaamsche Bank. Dit was een geweldige ochtend, het begin van de tocht. De kunstwerken in de collectie van de bank vormen een goed verzorgde en zeer interessante historische verzameling van de beeldende kunst in Suriname. Ik kan me geen betere start bedenken van onze verkenningsreis door Paramaribo. Het leidt ons vanuit de geschiedenis door naar de openingsavond daarnet beschreven.



Het panel tijdens de discussie in de tuin van de DSB Bank
(Still: Ellen Ligteringen, 2010)

Kunstenaars van Curaçao zijn nooit naar Nederland geweest vanwege de bureaucratie en een gebrek aan fondsen. Als ik beide uitwisselingen met elkaar vergelijk kan ik me slechts verwonderen over de resultaten in Paramaribo.

Zondagmorgen namen we een drie uur durende, hobbelige rit naar Moengo om een bezoekje te brengen aan het project van **Marcel Pinas**. De toewijding van deze kunstenaar om in zijn gemeenschap nieuwe impulsen tot stand te brengen is werkelijk inspirerend. Zijn inspanningen zijn enorm en konden door alle aanwezigen gezien en ook gevoeld worden. *Memre Moiwana*, zijn monumentale hulde aan hen die om het leven kwamen in een bloedige massa moord in het binnenland, is zonder twijfel een fantastisch en aangrijpend kunstwerk waar ik nog steeds helemaal stil van ben.

"Paramaribo SPAN blijft doorgaan, zelfs nu dat de expositie afgesloten is"



Bezoek aan de zojuist geopende Tembe Art Studio in Moengo
(Foto: Readytex Art Gallery, 2010)

Jennifer Smit (1951), geboren op het eiland Curaçao, ontving haar doctoraat in Kunst Historie aan de Universiteit van Amsterdam en was 15 jaren lang geassocieerd met de NIOD. In 1992 keerde ze terug naar haar geboorte-eiland, waar ze tegenwoordig werkzaam is als kunst criticus en zelfstandige curator. Ze schrijft kunst recensies voor de Antilliaanse krant *Antilliaans Dagblad* en werkt momenteel aan een opdracht voor didactiek met betrekking tot beeldende kunst voor *Kas di Kultura*. Van 2006 tot 2009 onderwees zij Caribische en Westerse Kunst Historie aan de *Instituto Buena Bista*. In 1999 was Jennifer hoofd curator van de grote kunst expositie "Arte 99" met meer dan 60 Antilliaanse and Arubaanse kunstenaars. Samen met Adi Martis, publiceerde zij in 2001 het eerste overzicht van de geschiedenis van Antilliaanse en Arubaanse kunst: *Arte Dutch Caribbean Art*. In 2003 ontving ze de prestigieuze Cola Debrot prijs voor cultuur van het eiland Curaçao. Jennifer is vice-president van de *Association Internationale des Critiques d'Art (AICA) Southern Caribbean*. Recentelijk heeft het organiserende comité van de Internationale Triënnale van het Caribische gebied en Santo Domingo (TRIC 2010) Smit aangesteld als curator voor het Nederlandse deel van Caribische gebied.

Veel minder stimulerend was de discussie gehouden in de tuin van de DSB Bank op zaterdagmiddag 28 februari. Het onttaarde in een saaie en cliché herhaling van het vraagstuk betreffende de noodzaak van een museum van moderne kunst in het Caribisch gebied of elders. De internationale panelleden konden hun gedachten met betrekking tot de ervaring van *Paramaribo SPAN* niet adequaat uitdrukken. Dat is bijzonder jammer. Maar voor wat betreft het netwerken en het leggen van nieuwe contacten, was het zeker nuttig. Ik was blij te horen over nieuwe stemmen en nieuwe perspectieven in de visuele cultuur van het Caribische gebied, vooral van deskundigen van buiten de regio. Caribische kunst is geen mode object meer, maar wordt serieus genomen.

Paramaribo SPAN is tot stand gekomen als resultaat van de culturele uitwisseling tussen Rotterdam en Paramaribo. Een soortgelijke uitwisseling vond plaats tussen Curaçao en Nederland aan het eind van de jaren negentig van de vorige eeuw. De resultaten toen, waren teleurstellend voor de Curaçaose kunst gemeenschap. Het was een eenrichtingsstroom.

Een vertegenwoordiger van het nieuwe Suriname

1. "We hoeven ons niet meer te schamen. Het gaat heel goed met Suriname." Het zijn de woorden van André Telting, de onlangs overleden president van de Centrale Bank van Suriname. In een interview in *De Volkskrant*¹ vertelt hij hoe de voormalige kolonie in tien jaar tijd van een "armoedige situatie" en een "financiële chaos" veranderde in een land dat zelfs in deze moeilijke tijden als één van de weinige naties erin slaagt economisch te groeien.

Als ik de eerste keer in Suriname kom, wordt me door insiders verteld dat het land wat betreft de kunst nog steeds in de fase van "het kleurige schilderijtje aan de wand" zit. Dat lijkt me een al te zwartgallige duiding, maar tijdens mijn verblijf kom ik erachter waar die zwartgalligheid uit voortkomt. Mede door het gebrek aan goede opleidingen en noodzakelijke middelen werken de meeste kunstenaars nog vanuit een verouderde Westerse traditie. De blik is veelal naar binnen gericht en als de blik al naar buiten gaat, dan is het de voormalige kolonisator die vrijwel automatisch in beeld verschijnt. Die pavlov-reactie is verklaarbaar omdat Nederland nog altijd de behoefte voelt om Suriname te vertellen hoe het moet. Die vaak goedbedoelde bemoeizucht wordt gerechtvaardigd en ondersteund met een verleidelijke zak geld. Waarom zou de Surinaamse kunstenaar de bakens verzetten als het hem zo gemakkelijk wordt gemaakt?

Toch is er al jarenlang sprake van een nieuwe ontwikkeling, alleen is die nog te kleinschalig om onmiddellijk tot invloedrijke resultaten te leiden. Jonge kunstenaars als Marcel Pinas, Kurt Nahar en George Struikelblok gaan eind jaren negentig, begin 2000 naar het *Edna Manley College* op Jamaica om daar een vervolg aan hun opleiding te geven. Daar komen ze tot de ontdekking dat vaardigheden weliswaar een kostbaar bezit zijn, maar dat het zeker zo belangrijk is om 'een verhaal' te hebben en om te zoeken naar de meest geschikte uitingsvormen om dat verhaal naar buiten te brengen. Ze realiseren zich daarbij tevens dat er geen enkele reden is om voorbij te gaan aan hun eigen, rijke cultuur. Daar blijft de voedingsbodem voor hun 'verhaal' te liggen. Het gevolg is, dat niet alleen hun werk verandert, maar dat hun zelfvertrouwen meegroeit met die verandering.

Dat laatste blijkt in 2009 overduidelijk bij de *Wakaman-tentoonstelling* in Fort Zeelandia, de uitkomst van een project van de Surinaamse kunstenaars Remy Jungerman en Gillion Grantsaan, waarbij drie Nederlandse Surinamers (Patricia Kaersenhout, Iris Kensmil, Charl Landvreugd) samenwerken met drie Surinaamse kunstenaars (Kurt Nahar, Marcel Pinas, Ori Plet). Een volledig Surinaams initiatief. Alleen het gebruikte geld is nog uit Nederland afkomstig.

In *Paramaribo SPAN* uit 2010 wordt een echte doorbraak zichtbaar². Hoewel opgezet als een uitwisselingsproject tussen het CBK in Rotterdam en Suriname, is het vooral de Surinaamse bijdrage aan het project dat voor de grootste verrassing zorgt.

Co-curator en kunstenaar Christopher Cozier uit Trinidad (bijgestaan door Marcel Pinas) heeft aangevoeld in welke fase de Surinaamse kunst zich bevindt en vanuit welk cultureel klimaat ze voortkomt. Hij slaagt erin om het sluimerende zelfvertrouwen aan te wakkeren, waardoor een grotere groep kunstenaars zich weet te bevrijden van een beperkende, paternalistisch ingekleurde traditie.

Dhiradj Ramsamoedj (1986) is exemplarisch voor de recente ontwikkelingen in de Surinaamse kunst. Daardoor kan hij uitgroeien tot de grootste verrassing van *Paramaribo SPAN*.

2. "Ik beschouw de wereld als mijn werkplek en ik hoop dat ik over een jaar of vijf ook voetstappen buiten Suriname zet, mijn sporen elders in de wereld achterlaat."³ Dit is een uitspraak van Ramsamoedj anno nu. Het heeft een tijd geduurd voordat hij het lef en het vertrouwen had om dit soort dingen te zeggen.

Hij is opgeleid aan de Nola Hatterman Art Academy in Paramaribo. Daar krijgt hij de mogelijkheid om op een degelijke manier zijn talenten en vaardigheden te ontwikkelen. Stillevenens, landschappen en portretten: hij blijkt er weinig moeite mee te hebben. Zijn laatste werken laten echter al zien dat er een sluimerende behoefte is om de grenzen te verleggen.



Dhiradj Ramsamoedj, onderdeel *Adjie Gilas*-installatie, 2010 (Foto: Readytex Art Gallery/William Tsang, 2010)

Als twee Nederlandse kunstenaars - Christiaan Bastiaans en Toon Verhoef - een jaar later workshops geven op Nola Hatterman, besluit hij zich in te schrijven. Die beslissing wordt van cruciaal belang voor zijn ontwikkeling. De eerste doet hem beseffen dat het er niet om gaat uitsluitend naar schoonheid te streven, maar dat het belangrijk is om eerst een concept te ontwikkelen en dat vervolgens te vertalen in een vorm die dat concept optimaal recht doet. Lelikheden kan dan noodzakelijker zijn dan schoonheid. De tweede geeft hem inzicht in de kunstgeschiedenis en brengt hem in aanraking met het werk van voorgangers als *Marcel Duchamp* die de durf hadden om onbekende wegen in te slaan en zich tegen de gangbare tradities en gewoontes te keren. Vanaf dat moment veranderen de schilderijen en tekeningen van Ramsamoedj. Hij laat het braaf verbeelden van de werkelijkheid los. Bovendien geeft hij toe aan zijn behoefte om ruimtelijk te werken.⁴ Zijn fantasieën, ideeën en opvattingen zoeken zich een weg in nieuwe vormen en andere media. In die periode ontstaan twee werken die overduidelijk breken met het verleden. Bij het ene plakt hij allerlei verknijpt, beschilderd en anderszins bewerkt afval op rijstzakken. Het tweede is een drijvende sculptuur samengesteld uit lege plastic flessen. Beide zijn een aanklacht tegen de manier waarop mensen met afval omgaan. Teveel wordt te snel tot afval verklaard. Teveel komt door achteloosheid en onverschilligheid in de natuur terecht en draagt bij aan de wereldwijde milieuverontreiniging.

Dhiradj Ramsamoedj heeft een weinig positief mensbeeld. Dat wordt ongetwijfeld mede gevoed door zijn geloof. Hij stoort zich aan het groeiende materialisme en egoïsme. Mensen gaan in zijn ogen te gemakkelijk over tot discriminatie en geweld. Op zich oplosbare meningsverschillen leiden al snel tot grote conflicten of zelfs oorlogen. Ze laten zich voortdrijven op hun lusten en tonen te weinig respect voor de ander. Kennis wordt ten onrechte verheven boven gevoel. Het hoofd overheerst het hart. Om aan deze opvattingen vorm te geven beeldt hij mensen af met grote hoofden die ogen, oren en mond missen. Zo worden ze als het ware onschadelijk gemaakt en beschermd tegen het kwade. Impliciet komt hij zo tot het oerbeeld van de mens, tot de mens die nog onbevangen in het leven stond. Dat hij ook zichzelf 'verminkt' afbeeldt, toont aan dat hij niet wars is van zelfkritiek. De sculptuur die hij van zichzelf heeft gemaakt mag dan (letterlijk) buigzaam zijn en uit kleurige lapjes stof zijn samengesteld, als ware ze een persoonlijke variant op een vrolijke Mardi Gras-vierder, zijn zintuigen zijn grotendeels op non-actief gesteld.

3. Ramsamoedj gebruikt na zijn 'bevrijding' alle media die hij denkt nodig te hebben, alle middelen waar het concept om vraagt. Dat blijkt uit de installatie *Adjie Gilas* die hij voor *Paramaribo SPAN* maakt. Het werk is een veelzijdig eerbetoon aan zijn grootmoeder. Het is in meer dan één opzicht bijzonder. Allereerst besluit hij het op de eerste verdieping van het huis van zijn grootmoeder uit te voeren. Dat geeft *Adjie Gilas* een soort intimiteit die het elders niet zou hebben gehad. De bezoeker wordt zelfs bevangen door een lichte aarzeling om het te betreden. In de linker achterkamer geeft hij een portret van zijn oma. Hij bekleedt de wanden met de ijzeren drinkbekers die zij verhuurde om in het onderhoud van haar familie te voorzien. De kroezen worden gebruikt bij Hindostaanse feesten en partijen. Voor de gelegenheid heeft hij haar portret erop afgedrukt. In de voorkamer plaatst hij de eerder genoemde kleurige uitvoering van zichzelf. In de andere twee kamers geeft hij een visuele interpretatie van de wereld waarin hij leeft of denkt te leven. In de ene doet hij dat via visuele dagboeken. Een paar jaar lang heeft hij vrijwel dagelijks een pagina uit een bestaand boek beschilderd en betekend. Door bewust te kiezen voor het formaat van een boek-pagina, door zich dus te schikken naar de beperkingen ervan en door af en toe de gedrukte teksten te integreren in zijn beelden, kunnen deze dagboeken ook beschouwd worden als een eerbetoon aan het boek. "Klein, maar met een groot karakter", zoals hij ze zelf omschrijft. De laatste kamer is een rommelkamer, waar-in tussen de rommel een primitief houten figuurtje staat opgesteld, lopend, als symbool voor de vervuiling die maar steeds doorgaat.

Dhiradj Ramsamoedj, *Flexible man*, 2009 (Foto: Readytex Art Gallery/William Tsang, 2010)



Opmerkelijk is, dat hij op verschillende plekken in de installatie spotlichten gebruikt die de objecten een tweede leven op de wanden bezorgen. Alsof hij een onderscheid wil maken tussen de werke-lijkheid en de representatie daarvan. Verder geeft hij het medium performance een nieuwe dimensie. Zijn zusje slaat op een plechtige manier de bladzijdes van zijn dagboeken om, zijn grootmoeder loopt rond om de zo nu en dan de bezoekers te bedienen. Al de persoon-lijke elementen samen maken het werk tevens een aanklacht tegen de toenemende vervreemding tussen mensen. Een haast naïef pleidooi voor hechte familiebanden.

4. Het werk dat Dhiradj Ramsamoedj de laatste jaren heeft gemaakt laat zien dat het mogelijk is om de gangbare traditie te overstijgen, door je open te stellen voor invloeden van buitenaf, door de buitenwereld binnen te halen en er niet voor terug te schrikken de zo opgedane inzichten te combineren of te verwerken met het cultureel erfgoed van je land. Ramsamoedj is een representant van een generatie jonge kunstenaars die weet wat ze wil en wat ze kan en die daarom voorbij kan en wil gaan aan de historische banden met Nederland. De woorden van André Telting parafrazerend: "We hoeven ons niet meer te schamen. Het gaat goed met de Surinaamse kunst."



1. *De Volkskrant*, 23 maart 2010;
2. Zie voor een recensie van die tentoonstelling: *Kunstbeeld*, april 2010;
3. Dit citaat komt uit de publicatie bij *Paramaribo SPAN*, KIT Publishers, Amsterdam 2010, p. 151;
4. In een mail aan mij vertelt hij hoe hij als kind al met resthout en stukjes beton speelde. Daarmee verklaart hij de oorsprong van zijn behoefte om ruimtelijk te werken.

Rob Perrée werkt als freelance schrijver, kunstcriticus en curator, gespecialiseerd in hedendaagse (Afro-) Amerikaanse kunst, Afrikaanse kunst en kunst die gebruik maakt van nieuwe media. Zijn werk is verschenen in talloze catalogi, boeken, tijdschriften en dagbladen. Hij is redacteur van het Nederlandse kunsttijdschrift *Kunstbeeld*.

Leestip!

In mei 2010
publiceerde
Nicholas
Laughlin deze
beschuwing
over het *Adjie
Gilas*-project in
*Caribbean
Review of
Books*.

Sneak Preview: *Ordinary People Reloaded*,

de aankomende solo-expositie van Dhiradj Ramsamoedj 19 t/m 23 oktober 2010, in De Hal aan de Grote Combéweg 45, Paramaribo.

Boven in het huis van zijn oma staat tegenwoordig zijn atelier. Elke kamer, elk hoekje, elke wand wordt benut door **Dhiradj Ramsamoedj** die nu druk bezig is vorm te geven aan de nieuwe collectie die in oktober op zijn tweede solo-expositie getoond zal worden. Tijdens de *Paramaribo SPAN*-expositie eerder dit jaar, benutte hij deze zelfde ruimte om zijn *Adjie Gilas*-project aan het publiek te presenteren. Hij viel toen op vanwege zijn unieke, conceptuele kunst-creaties. Het oude huis werd met zijn kunst tot leven gebracht, maar het was tegelijkertijd onlosmakelijk deel van de kunstwerken die het onderbracht.

Met zijn nieuwe expositie borduurt Dhiradj driftig voort op ideeën en reacties die voortkwamen uit zijn aandeel in *Paramaribo SPAN*. Daarnaast of misschien juist daarbinnen wordt het thema van zijn eerste solo-expositie *Ordinary People* in 2006, hier verder uitgediept. Het resultaat is *Ordinary People Reloaded*.

Met nieuwe energie, grote uitbundigheid en een toegenomen artistieke volwassenheid en ook wel vrijheid, leeft de kunstenaar zich in deze collectie helemaal uit. "Ordinary people", daar gaat het nog steeds om. De gewone man en vrouw, in dagelijkse situaties en omstandigheden, maar dan wel vanuit verschillende invalshoeken en inspiratiebronnen, bepalen het beeld van de collectie. De stijl is echter volledig "reloaded" zou je kunnen zeggen. Het werk is niet langer gaaf en fijn en in voornamelijk donkere kleuren afgewerkt, maar felle, sprekende kleuren en een duidelijke voorkeur voor een opvallend lijnenspel dat als detail verwerkt wordt in en op de figuren zelf, of als extra dimensie op de achtergrond, domineren nu. Dhiradj besteedt altijd bijzondere aandacht aan afwerking en details en elk onderwerp en elke compositie wordt nauwkeurig, bijna analytisch zelfs, beargumenteerd en uitgewerkt, maar het lijkt alsof hij zijn gevoel en zijn intuïtie als kunstenaar nu meer de vrije loop geeft. De belangrijke uitgangspunten die in de afgelopen jaren zijn handtekening mede bepaald hebben, blijven wel overeind staan. De mysterieuze aanblik van de vreemd gevormde hoofden, nu al langer dan twee jaar kenmerkend voor het werk van Dhiradj en zijn speciale band met zijn adjie, haar huis en de herinneringen van vroeger, spelen ook nu een grote rol. De werken zijn omlijst met oude houten lijsten en vensters die daadwerkelijk deel uitmaakten van originele structuur van het huis van zijn grootmoeder en dragen daarmee sterk bij aan het nostalgische karakter van het werk. De taferelen daarbinnen zijn geïnspireerd door boeken, religieuze vertellingen, krantenartikelen, ervaringen en herinneringen, dagelijkse gebeurtenissen en observaties, die samen met zelfbedachte symboliek op geheel eigen wijze in zijn kunst vorm krijgen.

De discipline, de motivatie, de systematische conceptvorming en de creatieve drang van deze jonge kunstenaar, daar kan je alleen maar versteld van staan. Hij staat nog maar in de startblokken van zijn veelbelovende carrière, maar hij weet wat hij wil, hoe hij het wil en hij doet het ook zoals hij het wil. Zo worden alle uitnodigingen voor de expositie, volgens eigen ontwerp, door hem zelf stuk voor stuk met de hand gezeefdrukt. Hij schildert grote en middelgrote doeken in olieverf en in acryl en ook installaties zullen niet ontbreken op de expositie. Sculpturen opgebouwd uit houten latjes, levensgrote poppen gemaakt van duizenden gekleurde textiel reepjes, boekwerken met schetsen en aantekeningen die een kijkje geven in de schijnbaar onuitputtelijke bron van ideeën die voortkomen uit het analytische brein van deze jonge kunstzinnige geest, beloven van deze expositie een intrigerend geheel te maken.

Een absolute aanrader dus!



Dhiradj Ramsamoedj, *Memorial of the past*, 2010
(Foto: *Sranan Art Exposed*/Cassandra Gummels)



Ruben Cabenda, Kartonnen slippers op de Combémarkt, 2010
(Foto: Sranan Art Xposed/Cassandra Gummels, 2010)

Combé here we come, een leuke expositie van 16 studenten van de Nola Hatterman Art Academy (NHAA) als afsluiting van een speciaal project onder begeleiding van de gastdocent Erik Wong en de bijna afgestudeerde Neil Fortune, beiden van de Gerrit Rietveld Academie te Rotterdam. De opdracht was voor de studenten een nieuwe uitdaging. De vertrouwde en beschermende muren van de NHAA werden voor dit project achter zich gelaten en de studenten moesten in een bruisende en levendige plek in Paramaribo hun inspiratie opzoeken. Het object van de studie was de welbekende Combémarkt en de studenten moesten hier een afdeling of onderdeel van kiezen, zich daarin inleven en er vervolgens een kunstwerk van creëren. Het resultaat was een gevarieerde en creatieve collectie werkstukken in uiteenlopende media en technieken.



Dhrishti, een expositie ter gelegenheid van 137 jaar Hindoestaanse immigratie van de kunstenaars Anand Binda, George Ramjiawansing en Krisnapersad Khedoe. Deze gevarieerde expositie was in gebouw 9 van het Fort Zeelandia te bezichtigen van 3 tot en met 7 juni. Anand Binda exposeerde een bijzondere collectie schilderijen in zijn typische dromerige stijl, George Ramjiawansing toonde enkele schilderijen en zijn welbekende abstracte metalen sculpturen, terwijl Krisnapersad Khedoe er met een serie realistische sculpturen van voornamelijk koppen en mensfiguren vervaardigd van aluminium cement vertegenwoordigd was.

Anand Binda, *Boten*, 2009
(Foto: Sranan Art Xposed/Cassandra Gummels, 2010)



Soeki Irodikromo, *Kembar*, 2010
(Foto: Readytex Art Gallery/William Tsang)

De minifigure van vader en dochter kunstenaars duo, Soeki en Sri Irodikromo van 21 juni tot en met 5 juli in de Readytex Art Gallery. Uitbundig kleurgebruik, sierlijke details verwerkt in impulsieve composities en een duidelijke band met de culturele rijkdom van Suriname, zijn zichtbare overeenkomsten in het werk van Soeki en Sri. Maar in stijl en techniek verschildt het werk hemelsbreed. Het werk van Soeki is kleurrijk, uitbundig en één en al beweging. Dans en andere typische culturele manifestaties, met alle symbolen, attributen en voorwerpen die daarbij horen, zijn onherroepelijk de kern van het overgrote deel van zijn werken. De unieke stijl van zijn dochter Sri leent ook aan haar werk een opmerkelijke kwaliteit. Zuivere en levensechte afbeeldingen in zachte contouren, impulsief en sprekend kleurgebruik, gescheurde doeken, verborgen alsook duidelijke symboliek en zorgvuldig aangebrachte details in verschillende technieken, vormen samen verrassende composities. Vrouwen in traditionele klederdracht en symbolen uit verschillende culturen zijn het hoofdthema in de kunst van Sri.



Sri Irodikromo, *Toekomst*, 2010
(Foto: Readytex Art Gallery/William Tsang)



Anand Dwarka, *Waterlelie 2*, 2009
(Foto: Sranan Art Xposed/Cassandra Gummels, 2010)

Globetrotter, een expositie van beeldend kunstenaar Anand Dwarka. In zijn typische stijl van structuurrijke, met het paletmes opgebouwde composities verteld Dwarka het verhaal van zijn recente reizen. Vooral de indrukken van zijn busreis door een groot deel van Zuid Amerika staan er in grote variëteit tentoongesteld. Van sneeuwbedekte berglandschappen met statig zwevende arenden op de voorgrond, tot uitdagende vrouwen op tropische stranden, pittoreske lelies op een reflecterend wateroppervlak en zelfs een idyllisch portretje van eendjes op een Hollandse sloot. Deze gevarieerde kunstexpositie van Anand Dwarka was in het Surinaams Museum te Fort Zeelandia te bezichtigen van 14 tot en met 23 juli.



Sunil Puljhun, *Daredevil*, 2008
(Foto: Sranan Art Xposed/Cassandra Gummels, 2010)

Waar kies je voor? De titel van een nieuwe stijl van minifeatures in de Readytex Art Gallery. Volgens het nieuwe concept vraagt de galerie steeds een andere kunstenaar om op te treden als gastcurator. Deze richt dan volgens een thema naar eigen keus, de galerie in. Deze, de eerste minifeature in deze trend is ingericht door kunstenaar Kurt Nahar. Zijn thema is gebaseerd op contrasten en op de verschillen in smaak en keuzes van elke mens. Waar kies je voor?? Daar komt het in principe op neer volgens de kunstenaar. Kies je voor iets moois of iets lelijks, kies je voor het positieve of het negatieve, goed of kwaad?? Zo plaatst Nahar een realistisch portret van een mooie vrouw, geschilderd door Ron Flu naast een heel andere, sterk geabstraheerde afbeelding van ook een vrouw, geschilderd door Ilene Themen. Een werkstuk van Kenneth Flijders met een duidelijk opgewekte, kleurrijke en romantische uitstraling staat tegenover een onheilspellend zwart werkstuk met daarin een dolk verwerkt, van Sunil Puljhun. Deze minifeature was te bezichtigen in de Readytex Art gallery van 12 t/m 26 juli.



Robbert Enfield, *Playing*, 2010
(Foto: Collectie Robbert Enfield, 2010)

Timeless Childhood, is de nieuwste solo expositie van Robbert Enfield die in het Surinaams museum te Fort Zeelandia te bezoeken was van 30 juli t/m 4 augustus. Het werk van Enfield is direct herkenbaar aan de abstracte gesimplificeerde mensfiguur, of delen daarvan, die herhaaldelijk in het werk voorkomen. Met het werk in de expositie reflecteert de kunstenaar terug naar zijn eigen jeugd en die mooie en minder mooie herinneringen die hem altijd blijven en dus 'timeless' zijn. Ook zijn eigen kroost speelt een grote rol in zijn inspiratie. De kleurrijke, abstracte werkstukken, waarvan bepaalde elementen soms ook inderdaad een kinderlijk aanblik hebben, spreken boekdelen over de jeugtherinneringen en verbeelding van Robbert Enfield. Enfield presenteert ook een aantal werkstukken waarin abstracte vorm, lijn en kleur, in strakke moderne composities op het doek gecombineerd worden.



Dorpismaquette van O.S. R.A. Tammenga, *Feest in het dorp*, 2010
(Foto: Sranan Art Xposed/Cassandra Gummels, 2010)

De *ACT expo* met daarin ook werkstukken van Paul Woei, in De Hal aan de Grote Combéweg van 7 t/m 9 augustus. In deze expositie wordt door de Amazon Conservation Team (ACT) het resultaat van een scholenproject welke zij samen met de Nederlandse ambassade uitvoerde, aan het publiek gepresenteerd. Door studenten van enkele technische en lagere scholen zijn gebaseerd op de Inheemse Trio en Wayana-gemeenschappen van Zuid-Suriname replica's van traditionele hutten en maquettes van dorpsplattegronden gemaakt. De expositie wordt in beeld gecombineerd en versterkt door foto's van Charles Chang en kunstwerken van beeldend kunstenaar Paul Woei. Paul Woei, die al vele jaren lang als geen ander verschillende elementen van de Inheemse cultuur met kunstwerken in uiteenlopende media heeft weten vast te leggen, is met een speciale selectie kunstwerken op de expositie aanwezig.

Paul Woei, *Human Sacrifice*, 1971-1974
(Foto: Sranan Art Xposed/Cassandra Gummels, 2010)



Kenneth Flijders, *Watra Se*, 2009
(Foto: Readytex Art Gallery/William Tsang)



Een selectie van Paul Woei

Over Paul Woei is al vaker geschreven en verteld, en ja, als één van de eerste grote kunstmeesters van de Surinaamse kunstgeschiedenis, zijn er maar weinig mensen die niet weten wie Paul Woei is. Zijn oeuvre is ons allen welbekend, maar toch, als ik voor het eerst bij hem in zijn atelier op bezoek kom voor een interview over zijn deelname aan de expo van **Amazone Conservation Team (ACT)** in verband met de Dag der Inheemsen, valt de betrokkenheid van de kunstenaar met zijn werk me enorm op.

Al pratend met hem merk ik namelijk dat achter elk werkstuk een verhaal schuilt; een belevenis, een herinnering, een gewaarwording en vaak ook een kritische, uitgesproken mening die hij als kunstenaar het best op zijn eigen manier, in beeld dus, kan 'verwoorden'. Het dringt langzaam maar zeker tot me door dat hij met elk werk, met het ene misschien wat meer dan met het andere, een hechte band heeft. Zo diep gaat die band soms dat hij wel eens aantrekkelijke aanbiedingen van de hand wijst omdat bepaalde werken, vaak vanwege de inspiratie waaruit zij geboren zijn, gewoon heel veel voor hem zijn gaan betekenen. Daarom praat ik tijdens mijn volgende bezoek aan Paul Woei niet over zijn veel besproken carrière, zijn verdiensten, zijn werkwijze of techniek, maar wel over het verhaal achter enkele speciaal door hem uitgekozen werken.

Vrouw met gouden kip, een schilderij dat dateert uit 1961, toen hij studeerde in Nederland, is één zo'n werk dat voor hem altijd bijzonder zal blijven. Een Surinaamse kotomisi met ontbloot bovenlijf, met haar hand in een stevige greep om de nek van een gouden kip. Het werk werd door hem geschilderd toen hij meemaakte hoe een politieke delegatie uit Suriname naar Nederland kwam op zoek naar financiële steun. Het werk geeft symbolisch de minder prettige nasmaak weer, die het bezoek en het gedrag van de delegatie achterlieten bij de jonge oplettende kunstenaar. "De gouden kip werd afgetroggeld, maar in plaats van er zuinig mee om te gaan en te wachten op het gouden ei, werd het dier meteen de nek omgedraaid. In mijn piepkleine studentenkamertje kwam dit werkstuk heel spontaan tot stand en pas toen het af was, realiseerde ik me goed wat ik daar symbolisch had uitgebeeld."



Paul Woei, *Vrouw met gouden kip*, 1961
(Foto: Courtesy Paul Woei)

Preparing for Ceremony

Van een kleurrijke verenverzameling creëert een inheemse vrouw, in haar hut met behulp van haar kinderen, een prachtige hoofdtooi die gebruikt zal worden tijdens een traditionele ceremonie. Als hij begint te vertellen over dit schilderij maakt Paul Woei eerst deze markante opmerking: "De beschaving van de mens is begonnen met de vrouw, dat heb ik altijd gezegd." Dit schilderij is een voorbeeld van wat hij daarmee bedoelt. De man gaat op jacht en brengt in dit geval de vogels naar huis voor zijn vrouw om er een maaltijd van te bereiden. Hij denkt aan eten, maar zij denkt veel verder na en bewaard keer op keer zorgvuldig de veren zodat ook die op een later tijdstip gebruikt kunnen worden. Van andere dieren bewaart zij de vacht, de tanden en alles dat enigszins benut kan worden. Zo maakt zij hoofdtooien, kleding, een zacht bed, een matje, versieringen en andere nuttige gebruiksvoorwerpen, en ja, zo komt volgens Paul Woei een beschaving tot stand. Gelijk heeft hij toch?



Paul Woei, *Preparing for Ceremony*, 2009-2010
(Foto: Sranan Art Xposed/Cassandra Gummels, 2010)

The Flight, een mahoniehouten sculptuur van een inheemse moeder en kindje in een korjaal die door het onstuimige water van de rivier dreigt te kapseizen. De golven slaan om de boot en gaan geleidelijk over in wortels en lianen die groeien in het oerwoud langs de oever van de rivier, terwijl de ronde kalebas achter in de boot als reddingsboei zal moeten dienen als zij in het water terecht komen. Gespannen en verschrokken wachten moeder en kind hun lot af. Zo is het volgens Paul Woei ook gesteld met het lot van de inheemse cultuur die door het steeds frequenter

contact met de moderne maatschappij verloren dreigt te gaan. Aan de ene kant wil een ieder de cultuur en de tradities drijvende houden en beschermen tegen de indringende golven van de moderne wereld, maar de inheemsen leven niet langer in isolement en het proces van modernisering is niet meer tegen te gaan.



Paul Woei, *The Flight*, 2007-2010
(Foto: Sranan Art Xposed/
Cassandra Gummels, 2010)

tekst Marieke Visser

- Het gerenoveerde CCS-gebouw te Ma-Retraite is eind april voorzien van een prachtige muurschildering, te zien op de muur die grenst aan de Onyxstraat. *Lobi Makandra* is vervaardigd door Soeki Irodikromo, Sri Irodikromo en Leo Wong Loi Sing.
- In de jaren tachtig heeft kunstcollectief Waka Tjopu zijn sporen achtergelaten in heel Suriname. Sommige projecten zijn slechts bewaard gebleven op foto's en in de herinneringen van mensen. Maar bijvoorbeeld dit beeldhouwwerk achter de bar van de Coffeeshop van Hotel Torarica is nog steeds een fraai stuk werk.
- In de Hermitage Mall zeilt er sinds enkele weken een grote boot door de lucht. Het is een replica van het schip waarmee de eerste contractarbeiders uit India naar Suriname kwamen, de *Lalla Rookh*. Deze kunstzinnige interpretatie, uitgevoerd in galvaan, is gemaakt door George Ramjiawansingh. Het initiatief om meer kunst in de mall te brengen komt van de eigenaar van het winkelcentrum, de Fatum-verzekeringsmaatschappij. Wim Lalbiharie, directeur van de Fatum zegt in *de Ware Tijd*, 29 mei 2010: "Zo zal het uitzicht van ons shoppingcomplex mooier zijn en steunen we bovendien de kunstenaars. We hebben immers ook een maatschappelijke functie."



Soeki Irodikromo, Sri Irodikromo & Leo Wong Loi Sing, *Lobi Makandra*, muurschildering, 2010
(Foto: Sranan Art Xposed/Marieke Visser, 2010)

George Ramjiawansingh, *Lalla Rookh*, galvaansculptuur, 2010
(Foto: Sranan Art Xposed/Marieke Visser, 2010)

Waka Tjopu collectief, sculptuur
(Foto: Sranan Art Xposed/Marieke Visser, 2010)

- De nominatie van kunstenaar **Marcel Pinas** voor een bevoorrechte positie in het Forum voor **Young Global Leaders**, een gemeenschap van opmerkelijke jonge leiders binnen het World Economic Forum in Geneve, werd op 27 februari j.l. officieel gehonoreerd. Vanwege zijn bijzondere maatschappelijke inzet in zijn geboortedistrict Marowijne en zijn wereldwijde prestaties op het gebied van kunst, wist Pinas zich te onderscheiden. In mei bezocht Marcel zijn eerste grote YGL-bijeenkomst. De zevende Young Global Leaders Annual Summit vond plaats in Dar es Salaam, Tanzania, van 2 t/m 7 mei 2010 en bood de gelegenheid te communiceren met lokale en internationale organisaties die werkzaam zijn in verschillende van de gebieden waar YGL zich wereldwijd op concentreert. Als Young Global Leader maakt Pinas nu deel uit van een invloedrijk wereldwijd netwerk. Pinas was enthousiast over de ervaring in Tanzania en de nieuwe contacten die hij daar heeft kunnen leggen. Van 12 t/m 15 september woont hij ook de volgende YGL bijeenkomst in China bij.



Marcel Pinas op zijn eerste Young Global Leaders Annual Summit in Dar es Salaam, Tanzania, mei 2010
(Foto: Courtesy Marcel Pinas)

- Eind maart heeft George Struikelblok een Tommy gewonnen op The One Minute (TOM) Awards in Shanghai. Het filmpje heet *Portretten* en belicht de Surinaamse cultuur aan de hand van geschilderde beroemdheden op bussen.
- Op 3 april is de beeldhouwer Obe Pansa, beter bekend als Obe, overleden. Deze kunstzinnige Saramaccaner werd geboren op 17 juni 1942 en groeide op in het dorp Dahomey. Hij werd 67 jaar. Aanvankelijk legde Obe zich toe op het maken van traditioneel houtsnijwerk, maar geïnspireerd door vakbroeders als Johan Pinas, Stuart Robles de Medina en George Barron ging hij vrijer werken en vestigde zijn naam als kunstenaar. Carla Tuinfort schrijft over Pansa in *de Ware Tijd* van 26 april 2010: "Zijn werk is veelal vervaardigd aan de hand van spirituele dromen die hij had over mens, maatschappij en ontwikkeling van Suriname. (...) Obe Pansa heeft ook als rolmodel gediend voor andere marronkunstenaars die zijn overgestapt van houtsnijwerk naar beeldhouwwerk. Enkele zijn Osini Pansa, Linga en Adingiwatra."
- Van 6 tot 11 april 2010 is de eerste *Kunst- en Kijkroute Paramaribo* gehouden in (en rond) de tuin van het Royal Torarica hotel. In de tuin, maar ook op enkele andere alledaagse plekken kon men kijken naar kunst. Het thema van deze eerste *Kunst- en Kijkroute* was 'De Toekomst'. Stichting Kokriki, organisator van dit project, wil met de route een groter publiek kennis laten maken met beeldende kunst. Tevens biedt de route kunstenaars een podium om in contact te komen met toeschouwers.



Een werk van Trudy Koene
(Foto: Courtesy Stichting Kokriki, 2010)

De locaties die gebruikt zijn: de tuin van hotel Royal Torarica, de Nola Hatterman Art Academy (NHAA), de Academie voor Hoger Kunst- en Cultuuronderwijs (AHKCO), het Kerkmuseum en Café Lindeboom. De kunstenaars die meededen: Oscar Adogo, Marleen de Bruijn, Carry Hirasing, Betty Mijlof, Trudy Koene en Marion Heesakkers. En in het Kerkmuseum was werk te zien van Leo Wong Loi Sing terwijl Grand Café Lindeboom een expo verzorgde van de beeldende fotograaf Theo Tjong A Tjoe. Deze eerste keer is de opkomst, ondanks de goede publiciteit, nog minimaal geweest: ongeveer 150 mensen hebben de route gelopen. De reacties waren echter zeer positief en de organisatie is er van overtuigd dat dit project alleen maar zal groeien in de komende jaren.

Openingstoespraken
(Foto: Courtesy Stichting Kokriki, 2010)



- Op 5 mei j.l. vond de launch plaats van het Suriname Design Network. Het eerste punt in de mission statement van het netwerk luidt als volgt: "Het Suriname Design Network dient een platform te zijn voor Design in de ruimste zin van het woord. Het dient een baken, een stevig thuisfront te zijn in het noodzakelijke globalisatieproces."

Het gaat om het bundelen van organisaie en individuele designers in de ruimste zin van het woord: beeldend kunstenaars, craft-producenten, graphisch ontwerpers, interieur-designers, mode-ontwerpers, juweliers, architecten, enzovoorts.

Er was een boeiende en inspirerende presentatie van Erik Wong, gastdocent van de Gerrit Rietveld Academie, met als titel: 'Ontwerpklimaat in Nederland'. Ook verzorgde Kit-Ling Tjon Pian Gi een interessante presentatie 'Het Caribische perspectief', met een kort verslag over de Caribbean Design Network, Second Meeting te Santo Domingo. Voorlopig is het netwerk via de FVAS te bereiken: info@suriname-fvas.org en www.suriname-fvas.org.

- Op 26 juni opende een solo-expositie van beeldend kunstenaar EdKe (Miguel Keerveld) in Openluchtmuseum Fort Nieuw Amsterdam.

In de cellen van de voormalige gevangenis waren onder de titel *NEGERWIT identiteit en imago* nieuwe werken van EdKe te zien. Doel van de expositie was: bewustmaken dat het tonen van wederzijds respect het Zijn verrijkt.

Met zijn werken daagt EdKe de toeschouwer uit zichzelf te zien in contrast tot het beeld dat de ander van hem heeft. Iemands zelfbeeld wordt versterkt door zich positief op te stellen in dat contrast. Identiteit en imago samen vormen het Zijn.

Citaat van EdKe, van de website van **Fort Nieuw Amsterdam**: "Suriname, een jonge natie, is een ontwikkelingsland met kansen en mogelijkheden. Deze dynamische omgeving stimuleert mij om die kansen te grijpen en te gaan voor mijn dromen. Met zelfvertrouwen kom ik waar ik wil zijn. Mijn werken zijn een uitnodiging voor wie de moeite wil nemen om door mijn ogen naar de wereld te kijken."



Werk van EdKe op de expositie *Negerwit* (Foto: Courtesy Edke, 2010)

- Op 1 juli is Jean-Pierre de Keyzer begonnen in zijn functie als directeur van **Fort Nieuw Amsterdam**. Hij volgt hiermee Evert Middelbeek op, die samen met zijn vrouw de afgelopen jaren gezorgd heeft voor een enorme opleving en opknappbeurt van het openluchtmuseum. De Keyzer beschrijft symbolisch hoe hij de taak ziet die voor hem ligt: "De fundering ligt er, nu gaan mijn team en ik ervoor zorgen dat de muren opgetrokken worden." *Sranan Art Xposed* wenst De Keyzer en zijn team veel succes, en zegt dank aan het echtpaar Middelbeek!



- Tijdens de opening van de expositie *Van immigratie tot integratie* is de Volks-academie op het Sana Budaya-terrein vernoemd naar haar geestesvader **Soeki Irodikromo**. De kunstenaar werd hiermee totaal verrast en voelde zich zeer geëerd met dit gebaar van de **VHJI**. De academie heet vanaf 14 juli dus officieel Soeki Irodikromo Volksacademie voor Kunst en Cultuur.

- Kunstwerk in boekvorm over dichter Michaël Slory. Dhiradj Ramsamoedj wordt eerder dit jaar door Michiel van Kempen van de Werkgroep Caraibische Letteren benaderd met een speciaal verzoek. Zij zijn op zoek naar een Surinaamse kunstenaar die ter gelegenheid van de 75ste verjaardag van de Surinaamse dichter Michaël Slory een kunstwerk wil vervaardigen om zijn literaire verdiensten te gedenken. Of hij deze opdracht aanvaardt, hangt voor Dhiradj af van zijn eerste ontmoeting met de dichter en of het wel zal klikken tussen die twee. Maar de ontmoeting verloopt prettig. Slory komt bij Dhiradj heel vriendelijk over, dus accepteert hij deze nieuwe uitdaging. Hij besluit een portret te maken van Slory in boekvorm. De zwarte kaft symboliseert de eenzaamheid en het sober gevoel van Slory terwijl de rug en eerste bladzijde van pangistof, verwijzen naar zijn



Dhiradj Ramsamoedj, totaaloverzicht van het schrijversportret van Michaël Slory, 2010 (Foto: Courtesy Dhiradj Ramsamoedj, 2010)



Dhiradj Ramsamoedj, onderdeel van het Schrijversportret van Michaël Slory, 2010 (Foto: Courtesy Dhiradj Ramsamoedj, 2010)

roots en zijn trots om Surinamer te zijn. Elke bladzijde, elke illustratie, elke kleur keuze, kortom elke beslissing ten aanzien van het boekwerk, is zoals dat gebruikelijk is voor Ramsamoedj, een bewuste keuze gemaakt aan de hand van een piekfijn uitgedokterd argument of concept. In het boek laat hij Michaël Slory zelf gedichten en andere tekstjes schrijven. Op 3 augustus wordt het kunstwerk aan de jarige

Slory gepresenteerd tijdens een feestje dat voor hem in het Fort Zeelandia is georganiseerd. Voor een uitgebreide beschrijving en foto's van het project kunt u een

kijkje nemen op de [blog van Caraibische Letteren](#).

- Groepsexpositie Gihon River Collective & Rinaldo Klas, van 9 september t/m 3 oktober 2010 | COPY0909 Gallery te London, UK **Rinaldo Klas** exposeert vanaf 9 september in London met het **Gihon River Collective**, een verzameling van kunstenaars en schrijvers die allen in september 2009 als artist in residence aan de **Vermont Studio Center (VSC)** in de USA verbonden waren. De expositie wordt gehouden in de COPY0909 Gallery te London, UK in samenwerking met the University of the Arts London. Met deze expositie wil de groep de positieve ervaringen van haar residency aan de VSC, in de vorm van een expositie en educatieve activiteiten, met het publiek delen. Rinaldo Klas, die altijd bijzonder betrokken is met thema's betreffende de natuur en het milieu, neemt behalve het werkstuk dat hij indiende, Little talk, ook een speciaal voor deze expositie gecreëerde serie werkstukken mee, die te maken hebben met de grote olieramp van British Petroleum (BP) in de Golf van Mexico.



Rinaldo Klas, *Troubled Waters II*, 2010 (Foto: Readytex Art Gallery/William Tsang)

Sranan Art Xposed is de naam van het webmagazine dat vier maal per jaar gratis digitaal verspreid wordt. Wilt u zich opgeven voor toezending? Dan kan dat op srananart@gmail.com. Geef aan of u de Nederlandse of de Engelse editie wilt ontvangen. Ook is er een (Engelstalig) weblog waar u de informatie altijd kunt terugvinden: <http://srananart.wordpress.com>. Hier kunt u onze foto's bekijken: <http://www.flickr.com/photos/srananart/>. En natuurlijk is er de website van Readytex Art Gallery: www.readytexartgallery.com. Twee keer per jaar verschijnt er bovendien een rijk geïllustreerde bloemlezing uit *Sranan Art Xposed* als katern in *United Magazine*.



Ordinary People Reloaded

solo-expositie Dhiradj Ramsamoedj
19 t/m 23 oktober 2010 | De Hal,
Grote Combéweg 45, Paramaribo
(organisatie Readytex Art Gallery)

Ordinary People Reloaded is de tweede grotere solo-expositie van **Dhiradj Ramsamoedj** in samenwerking met **Readytex Art Gallery**. Met zijn deelname aan *Paramaribo SPAN* heeft deze jonge kunstenaar diepe indruk gemaakt op de toeschouwers en de verwachtingen zijn dan ook hoog gespannen. Op donderdag 21 oktober om 19:30 uur is er een voordracht van de kunstenaar over zijn werk en op 23 oktober een feestelijke afsluiting: wederom een finissage ... De plannen van de kunstenaar voor deze nieuwe expositie zijn ook te volgen via zijn Facebook page.

Kunst is kracht

De Hal, 29 oktober t/m 6 november.

Readytex Art Gallery presenteert hier simultaan met de kunstbeurs een expositie met prachtige schilderijen en beelden uit haar collectie.

Coronie-expo

groepsexpositie | 23 t/m 27 november 2010
De Hal, Grote Combéweg 45, Paramaribo

De Coronie-expo is een gezamenlijke inspanning van kunstenaar Fineke van der Veen en de **Readytex Art Gallery** met bijdrages van verschillende andere kunstenaars. Tijdens deze expositie worden in het bijzonder de oude gebouwen van het district, de verhalen en de historie die zij in zich verscholen houden, belicht.

Nationale Kunstbeurs 2010

29 oktober t/m 6 november 2010 | Openings-
tijden: 9:00-13:00 en 18:00-21:00 uur
Ons Erf, Prins Hendrikstraat 17a, Paramaribo
Toegang: vrij

De Stichting Nationale Kunstbeurs wil steeds verder vernieuwen en professionaliseren om daarmee een brug te slaan naar de volgende fase in de ontwikkeling van de NK binnen het kunstveld in Suriname. Dit jaar wordt er een speciale tentoonstelling samengesteld door een curator met een 'curatorial thesis'. De curator voor 2010 is Patrick Tjon Jaw Chong en het thema van de expo is 'Groen'.

Ook wordt er gestreefd naar een goed draaiend kunstenaarscafé: een ontmoetingsplek voor de kunstenaars onderling en met het publiek.

Het educatief programma, dat zich richt op de VOS-leerlingen, bestaat uit onder meer uit een 'Kijkwijzer'. Hiermee kunnen docenten hun leerlingen voorbereiden op een bezoek aan de NK.

Readytex Art Gallery doet mee met werk van: Reinier Asmoredjo, Kenneth Flijders, Ron Flu, Rinaldo Klas, Marcel Pinas, Wilgo Vijfhoven, Fineke van der Veen, Dhiradj Ramsamoedj en Henry Kartotaroeno (Soeka). Ook individuele RAG-kunstenaars staan er met een eigen kabinet: John Lie A Fo, René Tosari, Kurt Nahar, Kit-ling Tjon Pian Gi, Sri Irodikromo, Roddney Tjon Poen Gie, Sunil Puljhun, Humphrey Tawjoeram en Hanka Wolterstorff.



Op atelierbezoek bij Vince

Hij maakt foto's van mensen die hem op de één of andere manier raken. Ze mogen niet lachen of aan iets denken. De foto's worden en face genomen. Door middel van de foto en het model schildert hij zijn portretten. Emotie brengt hij middels kleur en versieringen over op het gelaat. De versieringen zijn motieven die symbool staan voor bijvoorbeeld het land van afkomst van de geportretteerde. Met hele gladde penseelstreken schildert hij. Het gladde effect bereikt hij soms door de verf te laten druipen op het doek.

Heel af en toe komen er klodders verf voor op zijn doeken, maar dikker werkt hij niet. Tijdens het schilderen gebruikt hij de schaduwen vandespijeren van de mens. Zo geeft hij de anatomie van de figuren weer in verscheidene kleuren.

*Emotie brengt hij
middels kleur en
versieringen over
op het gelaat*



Vince in zijn atelier
(Foto: Priscilla Tosari, 2010)

Het atelier van Vincent 'Vince' Jong Tjien Fa (1970) is een voor Amsterdamse begrippen grote ruimte, die hij deelt met drie andere kunstenaars. Hij wijst mij zijn plekje aan waar, behalve zijn schildersspullen, zijn recentste werk op een ezel staat. Daar tegenover staan een aantal doeken tegen een muur. Tegen een andere muur staat een onafgemaakt doek waar hij nog niet tevreden mee is.

Vince's moeder komt uit St. Maarten, zijn vader is Surinaams Chinees. Hij werd in Suriname geboren, groeide op in St. Maarten en Curaçao en studeerde in Nederland. Hij laat zich graag omringen met mensen van verschillende afkomst, die hij ook het liefst schildert. Hij vertelt me dat hij door zijn moeder met de beeldende kunst in aanraking is gekomen. Zij was kunstenaar en tekenlerares op St. Maarten. Al sinds hij het zich kan herinneren, tekent hij. Dit is hij blijven doen, ook tijdens zijn studie geneeskunde. Vince is naast kunstenaar namelijk ook huisarts. De manier waarop hij schildert, heeft alles met zijn beroep als huisarts te maken. Waar hij als huisarts zich in mensen moet verdiepen, doet hij dat niet tijdens het schilderen. Het proces verloopt dan organisch; hij gaat intuïtief te werk.

In 2003 had Vince zijn debuutexpositie *Rond in Kleur* op Curaçao. Hier exposeerde hij voorname-lijk doeken van onherkenbare mensen die hij op een cirkelvormige manier schilderde. Sinds zijn eerste tentoonstelling heeft Vince zich als kunstenaar sterk ontwikkeld. Hij richtte zich meer en meer op het maken van realistische portretten. Eerst nog in een wat losse manier van schilderen, die uiteindelijk veranderde in een gedetailleerde werkwijze.

Het afgelopen jaar is hij druk geweest met verschillende exposities in binnen- en buitenland. Zo exposeerde hij vorig jaar november in **Gallery Alma Blou** op Curaçao en had hij een succesvolle tentoonstelling in **Galerie 23** te Amsterdam. Maar zich alleen op het kunstenaarschap richten, doet Vince niet. Het is immers door de combinatie met het uitoefenen van geneeskunde dat deze intieme portretten ontstaan.



Priscilla Tosari (Paramaribo, 1978) is kunst-historica. Naast haar werk bij **Stichting Beeldende Kunst Amsterdam**, schrijft zij op freelance basis kunstge-relateerde artikelen. Zij is woonachtig en werkzaam in Amsterdam.

Uitnodiging expositie Vincent Jong Tjien Fa, Kara d'orná, Gallery Alma Blou, 21 november t/m 5 december 2009

Sara Blokland: foto's als middel om een verhaal te vertellen

In april opende het **Centrum Beeldende Kunst Zuidoost** hun nieuwe locatie in Amsterdam met een tentoonstelling over de politiekapel in Suriname. Op initiatief van Afra Jonker (filmmaker) vertrok beeldend kunstenaar en fotografe **Sara Blokland** (1969) voor twee weken naar Suriname om de politiekapel fotografisch vast te leggen. Bij de tentoonstelling werd ook het gelijknamige boek gepresenteerd, *De politiekapel van Suriname*, Sara Blokland, productie: Boa Producties, uitgever: Van Zoetendaal, ISBN 978-90-72532-06-0, Euro 39,95. Het boek is archiverisch opgesteld. Een bewuste keuze van Blokland wiens werk altijd heel dichtbij haar zelf staat. "Ik ga niet fotograferen, ik ga archiveren. Ik ga gewoon koppen archiveren, spullen archiveren, de optredens archiveren. Op die manier is het boek ook opgebouwd. Het begint bij de koppen en eindigt bij de optredens. Tussendoor zie je allerlei verzamelingen vrij gestructureerd opgezet. Op die manier probeer ik toch een beetje dichterbij (het onderwerp) te komen, mijn manier van kijken erin te brengen. Ik ben conceptueel, maar ik moet wel heel verbonden zijn met het onderwerp."

"Ik ben conceptueel, maar ik moet wel heel verbonden zijn met het onderwerp."

Fam. was één van Bloklands eerste exposities. Te zien waren polaroids genomen van haar ouders, zusje en tante. Het resultaat bestaat uit kwetsbare foto's die geënceneerd en bedacht zijn en breken met de traditionele familiefoto's. Sindsdien maakt Blokland werken waarbij ze niet alleen haar eigen foto's gebruikt, maar ook die uit archieven (*Home*, 2004), die van fans van haar zus Linda die in de jaren '90 een popidool was (*Linda*, 2006) en die van haar vader, Iwan Blokland (*Father's Paradise*, 2006). Deze foto's worden in haar installaties als behang gebruikt. "Behangen is iets wat veel in mijn werk voorkomt: ik vind het mooi, omdat het de zwaarte van een foto weghaalt. Mensen accepteren de foto's veel meer als beeld en zijn al weg van het idee dat het kunst is. Dat soort experimenten met fotografie, proberen niet de foto zelf als kunstwerk te zien, maar eigenlijk als een middel om een verhaal te vertellen, dat is wel een heel belangrijke rode draad in mijn werk." Door foto's van anderen in haar werk te gebruiken wordt het verhaal vanuit verschillende invalshoeken verteld. Een goed voorbeeld is *Father's Paradise*. Iwan Blokland maakte gedurende een periode van tien jaar foto's van zijn veranderende tuin. Wat hij fotografeert zal Sara nooit zelf fotograferen: de foto's vertellen het verhaal vanuit twee perspectieven, beide verhalen zijn waar. "Hij fotografeert vanuit een soort openheid die ik niet kan hebben. Dus zijn foto's leveren beelden op die ik nooit zou kunnen maken. Niet omdat ik geen goede fotograaf ben, maar zijn



Foto uit het boek *De politiekapel van Suriname* (Foto: Sara Blokland, 2009)



Foto uit het boek *De politiekapel van Suriname*
(Foto: Sara Blokland, 2009)

manier van kijken en zijn motivatie is iets dat alleen maar bij hem zit. En juist dát wil ik graag in het verhaal stoppen, die andere manier van kijken. Juist omdat ik het niet gemaakt heb, wordt het verhaal breder. Ik probeer een regisseur te zijn, die ook andere manieren verzamelt.”

In 2007/2008 maakte *Blokland Reproduction of Family Part 1 & 2*. “Eén van de belangrijkste werken die ik gemaakt heb. Het reflecteert heel erg op de antropologische, koloniale geschiedenis en hoe de niet-westerse mens heel vaak

ook als objecten getoond werd en hun beeltenis en hun spullen eigenlijk eigendom zijn van heel veel musea.” Foto’s van haar familieleden drukte ze daarom af op alledaagse gebruiksvoorwerpen als servies en exposeerde ze in een vitrinekast.

In juni 2010 maakte *Blokland Reproduction of Family Part 3: butterflies don’t exist* voor de tentoonstelling *Sideways* in het Museum voor Moderne Kunst in Arnhem. Een installatie bestaande uit teksten en beelden over en door haar familie gemaakt, die samen een verhaal vertellen. De achterwand van de installatie is behangen met de natuurfoto’s van Iwan Blokland. Naast de installatie schreef zij ook een essay in de publicatie van *Sideways*. Het is een reisverslag, maar in abstracte vorm. Samen met haar vader bracht Blokland een bezoek aan Suriname: “Ik was in het land van mijn vader. Ik heb Suriname altijd beschouwd als op de achtergrond aanwezig. Nu ik er ben geweest, heb ik wel gemerkt dat ik er ook op een andere manier naar kan kijken en er juist iets mee kan doen. Omdat de mensen in Suriname zo ontzettend ver af staan van Nederland. Er is wel een band, maar ik heb me verbaasd over het grote contrast. Je spreekt dezelfde taal, je gebruikt dezelfde woorden, maar je bedoelt er heel iets anders mee. Het schijn-begrijpen. Dat vond ik wel inspirerend, dat er meer afstand was dan ik dacht.”

Momenteel is Blokland curator van *Unfixed*: een project met zes internationale kunstenaars die vooral door middel van en met fotografie zullen reflecteren op diaspora en op de koloniale geschiedenis. Omtrent het project zullen symposia gehouden worden evenals een expositie die in oktober 2010 geopend zal worden.

Sara Blokland studeerde in 1999 af aan de *Gerrit Rietveld Academie voor fotografie* en haalde in 2001 haar Master of Fine Arts aan het *Sandberg Instituut*. Zij is nu bezig haar Master in Fotografische Wetenschappen in Leiden af te ronden.

Websites:

www.sarablokland.com, www.unfixedprojects.org en er is een Facebook Sara Blokland-pagina.

Geëngageerde Surinaamse kunst als waarschuwing en reflectie voor de parlementsverkiezingen

Een fascinerende, maar confronterende expositie over actuele en historische misstanden in Suriname en eigenlijk ver daar buiten. Bewustwording door middel van kunst. *Sribi switi. San e psa* (Slaap lekker. Wat gebeurt er): geëngageerde Surinaamse kunst als waarschuwing. Festival *Boekids* organiseerde in het *Haagse Pulchri Studio*, *Bodega de Posthoorn* en expositieruimte Lily’s een tentoonstelling, om verhalen de ruimte te geven. De exposerende kunstenaars willen het algemene publiek wijzen op maatschappelijke problemen. Zo vlak voor de Surinaamse verkiezingen is het van het grootste belang de jeugd te bereiken, omdat een fors aantal blindelings gelooft in de charismatische Desi Bouterse.

Er is de laatste jaren een zekere economische en maatschappelijke stabiliteit gekomen, het toerisme groeit, maar alles is nog kwetsbaar. Velen zijn de misstanden en armoede in de jaren tachtig en negentig (bewust) vergeten. Het zijn Patricia Kaersenhout, Rinaldo Klas, Kurt Nahar en Marcel Pinas die voor deze en andere sociaal-maatschappelijke en ook ecologische problemen mensen willen wakker schudden. Zij streven bewustwording door kunst na en vertellen verhalen uit de roerige recente en verre (grotendeels gemeenschappelijke) geschiedenis. Met hun kunst raken zij echter ook aan een universele thematiek van achtergestelde minderheden, bedreigde culturen, milieu- en sociale problemen.

Dada en Decembermoorden

Kurt Nahar verwijst in zijn gecombineerde poëzie, schilderijen, collages en installaties vaak naar het Dadaïsme. Een ander thema is seks. Seksualiteit kent in Suriname nog redelijk wat taboes en de daardoor ontstane jeugdproblemen probeert Nahar aan de kaak te stellen. De getoonde installaties en schilderijen gaan naast de Decembermoorden en Binnenlandse Oorlog over deze thema’s. Hij hanteert een rauwe stijl die past bij zijn thematiek, soms doet het denken aan de expressieve *Jean-Michel Basquiat*. Hij maakt regelmatig gebruik van kunsthistorische beeldcitaten zoals prenten van *Francisco Goya*. Nahar verliest echter de (ironische) humor niet uit het oog. Zo is er een subtiele collage met Lucky Luke en de Daltons wiens hoofden zijn vervangen door Bouterse en de zijnen. Toch overheerst de ongemakkelijke, maar indrukwekkende sfeer van dood, geweld, verdriet en machteloosheid. De lege portretlijstjes als metafoor voor de verdwenen personen zijn wat voor de hand liggend; spannender zijn de lege klerhangers en geslachte kippen. Nahars werk komt goed tot zijn recht doordat hij en Klas’ werk afzonderlijk worden gepresenteerd. Hierdoor ontstaat er een harmonie tussen de vormtechnisch aan elkaar verwante Pinas en Kaersenhout. Wel is het jammer dat zij te veel werken in de ruimte hebben geplaatst. Less is more had hier de leidraad moeten zijn. Een enigszins gemiste kans.

Kwik en politiek bedreigen indianen

De internationaal furore makende **Marcel Pinas** vraagt dit keer aandacht voor de indianen, of inheemsens zoals zij nu in Suriname genoemd worden. Er zijn grote cassavepersen met kleine tv's. Een bejaard stamhoofd verhaalt over het actuele en voortslepende grondprobleem van zijn volk. De inheemsens zijn verwickeld in een proces tegen de overheid over een gebied dat van oudsher van hun is, maar de politiek lijkt het weinig te schelen. Op een andere video wordt getoond hoe er veel kwik gebruikt wordt door de grotendeels illegale gouddelvers en wat dit voor gevaarlijke gezondheidsproblemen oplevert voor de bevolking en dat dit slecht is voor de jungle. Deze misstanden bedreigen de unieke binnenlandse culturen.

Zuid-Amerikaans joi de vivre

Patricia Kaersenhout verwijst naar de koloniale historie. Zij maakt gebruik van vrolijke kleuren en vriendelijk ogende patchworks ... Ze zet je er echter mee op het verkeerde been. Het is een statement tegen wat er onder het Nederlandse bewind gebeurd is. Kaersenhout werkt met tekstfragmenten uit literatuur. De genaaide doeken tonen huilende mannen, ze roept hiermee sociaalhistorische vragen op. Interessant is de film in een met tekeningen en collages behangen ruimte, waarin creoolse vrouwen de overgeleverde slavenverhalen vertellen. Zoals over de afgesneden borst van een mooie slavine, geserveerd aan de meester door zijn jaloezige vrouw.

Tot slot **Rinaldo Klas**, leermeester van Nahar en Pinas, schildert van het Surinaamse joi de vivre. Zijn monumentale stukken tonen felle kleuren, tropische vogels, vrouwen en bloemen. Hij past beter bij de overige drie dan op het eerste gezicht lijkt. Omdat de gemeenschap klein is en je uiteindelijk toch met elkaar verder moet, hebben de Surinamers iets gepresteerd wat maar weinigen gelukt is: zich ondank alles toch met elkaar verzoenen. De Zuid-Amerikaanse levenslust is groter dan wrok en Klas weet dit als geen ander weer te geven.

Gezien in Pulchri Studio, Bodega de Posthoorn en expositieruimte Lily's, Den Haag 14 maart t/m 24 april 2010. Websites: www.pulchri.nl en op [YouTube](https://www.youtube.com).

De Zuid-Amerikaanse levenslust is groter dan wrok



Patricia Kaersenhout op *Sribi switi. San e psa*
(Foto: Dan Dickhof, 2010)

Dan Dickhof schrijft over oude, moderne en hedendaagse kunst voor verschillende media –onder meer *8WEEKLY*, *KM* en *Atelier*, werkte in het veilingwezen en helpt mee met het samenstellen van exposities. Hij studeerde aan de kunstacademie in Den Haag en werkt zelf als jonge **kunstenaar**. Momenteel studeert hij nog kunstgeschiedenis aan de Universiteit Leiden.

Doktor Faustus | 1 februari t/m 30 mei 2010 | W139, Amsterdam

Ter gelegenheid van het afscheid van directeur **Gijs Frieling** bij **W139**, werd er een project georganiseerd waarbij Frieling negen kunstenaars vroeg gedurende drie maanden tijd muurschilderingen te maken van scènes uit zijn favoriete boek *Doktor Faustus* van Thomas Mann. Tijdens deze drie maanden bleef de ruimte open en toegankelijk voor publiek, die de kunstenaars aan het werk konden zien. Het eindresultaat is indrukwekkend. In diverse stijlen wordt het boek van Thomas Mann afgebeeld: van de grond naar het plafond toe zijn de muren beschilderd.

Behalve Gijs Frieling, die zelf enkele cruciale scènes maakte, is één van de kunstenaars die de ruimte mocht beschilderen de van oorsprong Surinaamse kunstenaar **Natasja Kensmil**. Kensmils werk is meteen herkenbaar. Op zeer illustratieve wijze heeft ze één van de belangrijkste scènes uit het verhaal van Mann geschilderd. In zes vakken, die lezen als een strip, is de hoofdpersoon van Manns boek, Adrian Leverkühn, in gesprek met de duivel die voortdurend van gedaante wisselt. In tegenstelling tot de met kleur ingevulde scènes van andere kunstenaars, kiest Kensmil voor zwart-witte schilderingen. De keuze hiervoor is de juiste voor de kracht die uit Manns scène spreekt. Kensmil slaagt erin het onheilspellende lot van het leven van Adrian weer te geven. Websites: <http://w139.nl/> en een uitgebreid beeldverslag op Trendbeheer.com.



Werk van Natasja Kensmil
(Foto: Priscilla Tosari, 2010)

Amsterdam in Suriname. Tentoonstelling met foto's van Horacio Steward | 30 maart t/m 3 mei 2010 | Amstelkerk, Amsterdam

Tijdens de boekpresentatie van *Architectuur en Bouwcultuur in Suriname*, geschreven door Michel Bakker en Olga van der Klooster, uitgegeven door KIT Publishers, was er in de Amstelkerk in Amsterdam ook een fototentoonstelling van Horacio Steward te bezichtigen. In opdracht van Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling en Stadsherstel Amsterdam maakte Steward foto's die een goed beeld van Suriname geven. Niet alleen gebouwen die door het project van de Gemeente Amsterdam hersteld werden, maar ook de mensen die hier een bijdrage aan leverden, werden door Steward op een bijzondere wijze vastgelegd.

Slaves of Holland. Werk van Nardo Brudet | 4 juni t/m 19 augustus 2010



Happy Room uit de serie
'Slaves of Holland', Nardo Brudet
(Foto: Courtesy Nardo Brudet)

CBK Zuidoost, Amsterdam

Het viel **Nardo Brudet** (1968) op dat er in Nederland nauwelijks over de slavernij gesproken werd. Hij wilde het onderwerp aankaarten en besloot het daarom als inspiratie te gebruiken. De serie foto's van *Slaves of Holland* zijn composities van bekende beelden die de slavernij typeren: het beeld van J.G. Stedman van een slaaf die om zijn middel aan een galg hangt, of een kolonistenfamilie met op de achtergrond de huisslaaf. Brudet draaide de rollen in zijn foto's om. De slaven worden blank en hun superieuren zijn Afrikaans. De composities zijn zodanig

gemaakt dat ze dicht bij de realiteit komen. “In mijn foto’s wil ik de ruwheid en het mensonterende karakter van de slavernij laten zien. Het omdraaien van de rollen biedt wellicht nieuwe ruimte voor reflectie over die periode in onze geschiedenis. Ik werk vaak vanuit een controversiële invalshoek. Niet om te provoceren, maar uit nieuwsgierigheid. Dat maakt discussies en emoties los.”

Websites <http://cbkkunst.nl> en www.signedbynardo.nl

Schaafijs en Wilde Bussen | 4 juni t/m 21 augustus 2010 | CBK Zuidoost, Amsterdam

De tentoonstelling die tot eind april 2010 te zien was in Openluchtmuseum Fort Nieuw Amsterdam in Suriname, reist door Nederland. Tammo Schuringa schreef samen met Paul Faber en Chandra van Binnendijk het gelijknamige boek, waarin een overzicht wordt gegeven van de versieringen die veel (straat)kunstenaars aan reclameborden, bussen en schafijnskarren gaven. In deze tentoonstelling wordt een selectie van deze werken getoond. Ook hebben twee straatkunstenaars uit Suriname een bezoek gebracht aan Nederland, van 29 juli t/m 12 augustus: Ramon Bruyning en André Sontosoemarto.

Websites: [CBK](#) en op [YouTube](#) is een filmpje van video artist Mayura Subhedar te zien.

Schilderijen Edgar Cairo (1948-2000). Kunst van Edgar Cairo | 19 juni t/m 17 juli 2010

CBK Oost, Amsterdam

Het gehele jaar vindt er een manifestatie plaats over de culturele nalatenschap van de in november 2000 in Amsterdam overleden Surinaamse schrijver, dichter, schilder en performer **Edgar Cairo**.

In het kader hiervan werden er in [CBK Oost](#) 38 schilderijen van Cairo tentoongesteld. Ook de bijbehorende catalogus *Edgar Cairo: de schrijver als schilder* werd gepresenteerd.

In Suriname en Nederland is Cairo bekend van zijn literaire werken en poëzie. Slechts enkelen weten dat hij ook schilderde. In de laatste jaren van zijn leven heeft Cairo onmiskenbaar veel geschilderd, wel 209 werken maakte hij.

Cairo's werken hebben een onrustige uitstraling. Verschillende kleuren zijn op heftige wijze aangebracht. Cairo schilderde heel pasteus, waarbij je soms het idee hebt te kijken naar een palet waarvan de verf is opgedroogd. Geen duidelijke voorstellingen, incidenteel bloemenzeeën of contouren waarbij een zwerm vogels herkenbaar is. Composities die nog zoekende zijn, voltooid met zijn signatuur die met bibberende hand is geschilderd, vaak vrijwel het gehele doek in beslag nemend. Sinds 1988 leed Cairo aan een ernstige psychose. Zijn geestelijke gesteldheid was zo erg dat hij niet meer in staat was om te schrijven. Waarschijnlijk besloot hij toen te schilderen.



Edgar Cairo, zonder titel, olie op paneel, 40 x 30 cm, 1994, particuliere verzameling

Cairo kende in het schrijven geen beperkingen. Ook niet in het schilderen. De opgewondenheid spatten net als de verf en de kleuren van de werken af.

Websites: <http://caraibischeletteren.blogspot.com> en www.cbkamsterdam.nl.

The State of L3. Mémoires de la Négritude | 27 juni t/m 20 juli 2010

Galerie 23 Hedendaagse Afrikaanse Kunst, Amsterdam

[Galerie 23](#) was voor deze expo omgetoverd tot een indrukwekkende installatie bestaande uit foto's, beelden en video's. De galerie presenteerde gedurende de maand juni het tweede deel van een serie presentaties van *The State of L3*, een project van initiatiefnemer Antonio Jose Guzman en Organisatie Latijns Amerikaanse Activiteiten (OLAA). De eerste serie was in mei tijdens [Dak' Art Biënnale](#) in Senegal. Volgende presentaties zijn in de loop van het jaar te zien op verschillende locaties in Nederland en België met steeds werken van kunstenaars uit Afrika, Europa of Zuid-Amerika. Websites: www.stateofl3.com en www.de40eurogalerie.nl/galerie23 en op Facebook is er een groep onder de naam SMART Project Space.

Sranan Art Xposed is de naam van het webmagazine dat vier maal per jaar gratis digitaal verspreid wordt. Wilt u zich opgeven voor toezending? Dan kan dat op srananart@gmail.com. Geef aan of u de Nederlandse of de Engelse editie wilt ontvangen. Ook is er een (Engelstalig) weblog waar u de informatie altijd kunt terugvinden: <http://srananart.wordpress.com>. Hier kunt u onze foto's bekijken: <http://www.flickr.com/photos/srananart/>. En natuurlijk is er de website van Readytex Art Gallery: www.readytexartgallery.com. Twee keer per jaar verschijnt er bovendien een rijk geïllustreerde bloemlezing uit Sranan Art Xposed als katern in *United Magazine*.

Framer Framed: debatreeks in Nederland over de westerse blik op niet-westerse kunst

- **Framer Framed** is de titel van een debatreeks die in Nederland georganiseerd is over de westerse blik op niet-westerse kunst. Wat is de rol van musea in een multiculturele en globaliserende samenleving? Kunstenaars, curatoren en wetenschappers over de grenzen van kunst. Een aantal interessante debatten heeft al plaatsgevonden:
 - * *De blik van de kunstenaar*. Debat tussen kunstenaars en museumcuratoren - 27 maart 2009, AAMU ([Aboriginal Art Museum](#), Utrecht)
 - * *De vooringenomen blik*. Over de praktijk van de westerse kunstbeschouwing en de beoordelingscriteria van Nederlandse kunstinstanties - 22 oktober 2009, [Debatcentrum Lux](#)
 - * *De blik op het oosten*. Over de positie van islamitische kunst in Nederlandse kunstinstanties - 26 november 2009, [Tropenmuseum](#) (Amsterdam)
 - * *De koloniale blik*. Over de historische aannames die onze blik op kunst bepalen - 13 december 2009, [Centraal Museum](#) (Utrecht)
 - * *De exotische blik*. Over marktwerking in de kunstsector - 28 februari 2010, [Wereldmuseum](#)
 - * *De gestuurde blik*. Over museale presentaties, de constructie van de nationale identiteit en de historische canon - 24 maart 2010, [Debatcentrum Tumult](#) (Utrecht)
 - * *De eigen blik*. *Blak on Blak* – Reading Australian Blak Art: myth and reality in perceptions of contemporary indigenous practice - 30 mei 2010, 14:00 uur, AAMU ([Aboriginal Art Museum](#), Utrecht)

Zoals uit bovenstaand overzicht blijkt, is de debatreeks niet beperkt tot één locatie. Er is gekozen voor een aanpak waarbij musea en andere culturele instanties op meerdere plekken in Nederland zijn aangedaan. Wellicht een goed idee om ook in ons land eens voor zo'n flexibele aanpak te kiezen. Elke locatie brengt immers een ander publiek met zich mee, en ook een andere 'vibe'. Voor het laatste debat keerde **Framer Framed** terug naar het [Aboriginal Art Museum](#) in Utrecht. De eigen blik, *Blak on Blak* is tot stand gekomen in samenwerking met het Australische kunsttijdschrift *Artlink* en het [National Museum of Australia](#), naar aanleiding van het speciale *Artlink*-themanummer 'Blak on Blak'. In dit nummer onderzoeken schrijvers met een Aboriginal achtergrond de hedendaagse positie van Aboriginal kunst. Ondanks de substantiële bijdrage van Aboriginals aan de Australische kunstpraktijk, spelen racistische indelingsprincipes als huidskleur en geografische afkomst nog een belangrijke rol in de receptie en beoordeling van hun werk. De presentatie van het themanummer 'Blak on Blak' vormt aanleiding om een vergelijking te maken met het Surinaams-Nederlandse kunstproject *Wakaman*, waarin kunstenaars hun eigen etnische identiteit en culturele achtergrond onderzoeken in de kunsten. Speciale *Wakaman*-gasten waren de beeldend kunstenaars [Gillion Grantsaan](#) en [Marcel Pinas](#) die beide bij *Wakaman, drawing lines – connecting dots* betrokken waren. Na afloop van de debatreeks verschijnt op de website van **Framer Framed** een verslag. Tevens zal eind 2010 een boek verschijnen. Bekijk ook de diverse videos op de website van het [Fonds voor Beeldende Kunsten Vormgeving & Bouwkunst](#).



Risk Hazekamp, *Sisterhood*, 2010
(Foto: Risk Hazekamp, 2010)

- **All My Independent Women. Rereading the New Portuguese Letters**
Casa da Esquina, Coimbra, Portugal | 21st of May until the 18 of June 2010
[Risk Hazekamp](#), die met het aansprekende werk *Let them talk* meedeed aan *Paramaribo SPAN*, stuurde ons een foto van haar inzending voor *All My Independent Women*. Dit project dat in Portugal voor de vijfde keer georganiseerd werd, is meer dan een internationale groepsexpositie; het is een platform voor feministisch denken en gendertheorie, geïnspireerd door het boek *New Portuguese Letters* van Maria Isabel Barreno, Maria Teresa Horta en Maria Velho da Costa. Circa 40 kunstenaars namen deel aan dit project. In de toekomst zal er ook een editie van *All My Independent Women* plaatsvinden in Wenen, Oostenrijk.
Risk Hazekamps 'artist's statement' bij de foto *Sisterhood*. "Kan je iets zien dat je niet kent? Het is gemakkelijk te beweren dat 'iets' niet bestaat, wanneer je er geen voorstelling van

hebt. Maar waarom draaien we deze redenering niet om en nemen we aan dat alles bestaat?" Zelf zegt zij over *Sisterhood*: "Voor het AMIW-project in Portugal heb ik een beeld gemaakt dat tegelijkertijd ontwapenend en confronterend is. Maar het is ook 'gewoon' een portret van twee vrouwen ..."
Op de website van [Rob Perrée](#) is er een artikel over Risk Hazekamp te lezen. Ook is er een nieuw videofilmje te zien op Risks [website](#).

- Op 26 juni hebben in New York de kunstenaars [Iris Kensmil](#) en [Charl Landvreugd](#) een kunstzinnige hommage aan Elfriede Baarn-Dijksteel gebracht getiteld *No Sdon Na Bakra Sturu* (Ga niet zitten op de stoel van de witte man).



Iris Kensmil & Charl Landvreugd,
No Sdon Na Bakra Sturu,
installatie, 2010
(Foto: Sasha Dees, 2010)

In de expo-ruimte **6 to 8 months** in het hart van Manhattan, vertaalden de twee kunstenaars het gedicht *Son ten na mi* van Baarn-Dijksteel en *Blaka rowsoe* van Edgar Cairo in een kunstinstallatie die deze cultuurmakers samen met andere culturele helden in de spotlights plaatste.
Op Facebook heeft Landvreugd een kort verslag geplaatst van de happening. "In zijn openingswoord sprak Charl Landvreugd over de strijd die de Afrikaanse Surinamers hebben gevoerd voor de erkenning en waardering van hun historisch erfgoed. (...) Landvreugd noemde het werk en de toewijding van Elfriede Baarn-Dijksteeldan ook een markante bijdrage aan de "bevrijdingsrevolutie" van de Afrikaanse diaspora. 'Door haar te plaatsen in een rij van cultuurmakers die ons zijn voortgegaan rijst de vraag wat onze eigen individuele verantwoordelijkheid is in deze strijd voor erkenning van het eigene. Hoe kunnen wij in navolging van Elfriede, onze stempel drukken op toekomstige generaties?' Landvreugd benadrukte dat dit belangrijke levensvragen zijn, relevant voor een ieder ongeacht kleur of afkomst."
In februari van dit jaar overleed Elfriede Baarn-Dijksteel. Zij was voorzitter van de culturele en sociaal-maatschappelijke organisatie NAKS (Na Afrikan Kulturu fu Sranan) en een spil in de Surinaamse samenleving op sociaal en cultureel gebied. Onder het pseudoniem *Jenge* schreef zij gedichten die gebundeld zijn in de publicatie *Son ten na mi*.



Elfriede Baarn-Dijksteel
(Foto: Marieke Visser, 2008)

- Twee keer dit jaar was er werk van [Kurt Nahar](#) te zien op exposities in Brussel, België. Eerst deed hij van 18 februari t/m 12 maart in VUB-KK Gallery mee aan de expositie *17.912 dagen, geboeid door schoonheid*. Hier waren er werkstukken te zien uit een serie waar hij de bekende *Mona Lisa*-afbeelding met ander collagemateriaal geheel transformeert. In mei was zijn werk ook deel van de openluchttonstelling die onderdeel was van het *Afri festival* in Brussel, België. Een reflectie over schoonheid, geïnspireerd door werk van Kurt Nahar, van kunstliefhebber Wim De Pauw, werkzaam als docent en als diensthoofd van de Dienst Cultuur aan de Vrije Universiteit te Brussel, België, verschijnt binnenkort op het blog van [Srananart](#).



Kurt Nahar, *Mona Lisa in Suriname*, 2009
(Foto: Readytex Art Gallery/
William Tsang, 2010)



Het Lied der Vervreemding

28 augustus t/m 28 oktober 2010
CBK Zuidoost, Amsterdam

2010 is Edgar Cairo-jaar. Naar aanleiding daarvan laten vier kunstenaars zich inspireren door één van Suriname's grootse schrijvers, Edgar Cairo. Deelnemende kunstenaars zijn Hamid El Kanbouhi, Judith Leysner die ook op YouTube te zien is, Karen Sargsyan en Kathrin Schlegel.

Websites: <http://cbkkunst.nl/> en <http://caraibischeletteren.blogspot.com>

About Change

augustus 2010 t/m mei 2011 | verschillende locaties van de World Bank in Washington D.C. en Parijs, het Cultureel centrum van de Inter-American Development Bank (IADB) en het Art Museum of the Americas, Organization of American States (OAS), beiden in Washington D.C.

Kunstenaars uit Latijns Amerika en het Caribisch gebied konden inschrijven voor het kunstprogramma van de Wereld Bank (World Bank Art Program) *About Change*. De kunstenaars konden inschrijven met kunstwerken die goed passen binnen dit thema en dienden hun keuzes met een korte tekst ook te beargumenteren. Een groep kunstenaars aangesloten bij de Readytex Art Gallery schreef zich in en ondertussen is bekend dat Dhiradj Ramsamoedj, Sri Irodikromo, Rodney Tjon Poen Gie en Marcel Pinas voor deelname gekozen zijn.



Rodney Tjon Poen Gie, *Transformation*, 2010
(Foto: Readytex Art Gallery/William Tsang)

Triennale Santo Domingo

1 september t/m 24 oktober | Santo Domingo

Marcel Pinas, *A Libi*, 2008
(Foto: Courtesy Marcel Pinas)

Werk van Kurt Nahar, Marcel Pinas en George Struikelblok zal te zien zijn op de Triennale van Santo Domingo. Het thema voor deze Triennale is *Art and the Environment* en de kunstenaars dienen werk in dat te maken heeft met actuele natuur en milieuaspecten. De installatie die Marcel Pinas zal inzenden, *A Libi*, waarschuwt bijvoorbeeld voor de gevolgen van de kwikvergiftiging die als gevolg van onverantwoordelijke goudwinning momenteel een ernstige bedreiging vormen voor traditionele marron- en inheemse leefgemeenschappen langs de rivieren in het Surinaamse binnenland. Dit werkstuk van Pinas is trouwens ook gekozen om als achtergrond te dienen op bepaalde drukmaterialen voor de expositie.

Paramaribo Perspectives

Groepstentoonstelling Surinaamse en Nederlandse kunstenaars | 9 september t/m 31 oktober 2010 | TENT., Rotterdam

De Rotterdamse tentoonstellingsruimte TENT. opent op 9 september het culturele seizoen met *Paramaribo Perspectives*, een grote groepstentoonstelling waarin een zelfbewuste generatie Surinaamse en Nederlandse kunstenaars samenkomt. De tentoonstelling is de afsluiting van een intensieve culturele uitwisseling tussen kunstenaars uit Rotterdam en Paramaribo. *Paramaribo Perspectives* presenteert jonge Surinaamse kunst en toont de inspiratie die Rotterdamse kunstenaars in Suriname vonden. In installaties, schilderijen, foto's, sculpturen en video's worden thema's als afkomst en toekomst, geschiedenis en politiek, culturele identiteit en maatschappelijke actualiteit onderzocht en belicht vanuit het perspectief van de kunst.

Met Ken Doorson, Neil Fortune, Sri Irodikromo, Jeroen Jongeleen, Jurgen Lisse, Kurt Nahar, Bas Princen, Ravi Rajcoomar, Dhiradj Ramsamoedj, Arnold Schalks, Otto Snoek, George Struikelblok, Roberto Tjon A-Meeuw, Hulya Yilmaz en Mels van Zutphen.

Enkele andere activiteiten die tegelijkertijd plaatsvinden: *Kosmopolis Rotterdam* presenteert foto's van Otto Snoek op billboard-formaat onder de titel *SuriNedWerk* in het Rotterdamse wijkpark het Oude Westen. Voor deze buitententoonstelling fotografeerde Otto Snoek dertien mensen in Rotterdam en in Paramaribo, die zowel privé als professioneel hun Surinaamse afkomst centraal stellen. Hun leven en hun netwerk zijn transcultureel en internationaal. Bij de buitententoonstelling verschijnt een krant met foto's van Otto Snoek en geschreven portretten van journalist Steven Adolf. De krant wordt verspreid in het Rotterdamse Oude Westen.

Centrum Beeldende Kunst Rotterdam toont tekeningen en schilderijen met Surinaamse grondstoffen van Casper Hoogzaad: *Hoe groen denk je dat ik ben?* Schilder Casper Hoogzaad maakt zelf zijn verf. Aan een basis van eitempera en pigmenten voegt hij kristallen, mineralen, zaden en vruchten toe. Die haalt hij uit de aarde van het tropisch regenwoud in Suriname, waar hij de afgelopen jaren regelmatig verbleef. Bewoners leerden hem daar over planten die van nut kunnen zijn voor de medische wetenschap en toonden hem ingrediënten voor zijn schilderijen. Dit najaar toont het Centrum Beeldende Kunst Rotterdam zijn Surinaamse tekeningen en schilderijen. Daarin is te zien hoe de Surinaamse grondstoffen zijn schilderijen een intens kleurenpalet en een geheimzinnige gloed geven.

Heden Den Haag geeft een impressie van Surinaamse straatkunst, zie hieronder. CBK Dordrecht zal de tentoonstellingsreeks afsluiten met fotografie en postkoloniale perspectieven in de hedendaagse kunst. Verder zijn er filmavonden samengesteld door Karel Doing en een debattenreeks i.s.m. De Unie en een omvangrijk educatief programma. Volg het op de website van TENT.

Schaafijs en Wilde bussen

11 sept. t/m 30 okt. 2010 | Heden Den Haag

Vanaf de jaren zeventig ontwikkelde zich in Suriname een verrassende vorm van straatkunst. Op de particuliere 'wilde' autobussen en op schaaifijskarretjes werden schilderijen en teksten aangebracht, die gaandeweg steeds uitbundiger werden. In dezelfde periode maakten reclameschilders een vergelijkbare ontwikkeling door. Anno 2010 bloeien deze vormen van straatkunst in Suriname als nooit tevoren.

Heden Den Haag toont een impressie van deze informele kunstvorm en organiseert een educatieprogramma, lezingen, artist-talks en muzikale optredens rondom de tentoonstelling *Schaafijs en Wilde bussen*.

Expositie George Struikelblok

20 september t/m 2 oktober
l'Encadrier Galerie te Cayenne

Eind september is George Struikelblok in Frans Guyana voor een expositie in de l'Encadrier galerie te Cayenne.

7e editie van de Biennale du Marronnage

29 september t/m 3 oktober
Matoury, Frans Guyana

Verschillende Surinaamse kunstenaars doen mee aan de Biennale du Marronnage in Frans Guyana. De participerende kunstenaars zijn Sri Irodikromo, Marcel Pinas, Reinier Asmoredjo, John Lie A Fo, Kit-Ling Tjon Pian Gi en Rodney Tjon Poen Gie.



Expositie Surinaamse kunst

14 t/m 30 oktober | Queens Park Gallery, Bridgetown, Barbados

In Barbados staat dit jaar van 10-30 oktober een expositie van Surinaamse kunst op schema. Het idee voor deze expositie kwam voort uit persoonlijk contact tussen Surinaamse kunstenaar en secretaris van de FVAS, **Kit-Ling Tjon Pian Gi** en Janice Whittle, directeur van Queens Park Gallery te Barbados. Janice Whittle is curator van deze expositie welke in de Queens Park Gallery gehouden zal worden. De deelnemers zijn nog niet allemaal bekend, maar wel zullen in ieder geval **Kit-Ling Tjon Pian Gi**, **Dorette Kuster-Oehlers**, **Anand Binda**, **George Struikelblok** en **Kim Sontosoemarto** naar Barbados afreizen.



UnFixed

23 oktober t/m 4 december 2010
Zie website [UnFixed](#) voor de locaties

In het najaar van 2010 organiseert **Stichting Unfixed Projects** samen met CBK Dordrecht het platform *UnFixed*. *UnFixed* bestaat uit een tentoonstelling, symposium, workshop, website en publicatie en wil bijdragen aan het relatieve jonge debat in Nederland. Een debat waarin postkoloniale thema's in relatie tot de beeldende kunst aan de orde worden gesteld. In *UnFixed* staat het werk centraal van kunstenaars die door middel van fotografie reflecteren op koloniale geschiedenissen, migratie en de diaspora. Het gaat hierbij om werk van kunstenaars die persoonlijk geworteld zijn in deze complexe geschiedenissen. **Charif Benhelima** (BE 1967), **Otobong Nkanga** (FR 1974), **Keith Piper** (UK 1960), **Naro Snackey** (NL 1980), **Hulleah Tsinhnahjinnie** (USA 1954) and **Hank Willis Thomas** (USA 1976). Curatoren: **Sara Blokland** (1969 NL) en **Asmara Pelupessy** (1981 USA).

UnFixed

Symposium | 16 november 2010 | Centrum voor Beeldende Kunst (CBK) Dordrecht

Keynote speaker is **Kobena Mercer** (1960 UK).



6(0) Ways... Artistic practice in culturally diverse times

Lex ter Braak, Lilet Breddels, Steven van Teeseling (red.), **NAi Publishers** i.s.m. Fonds BKVB, Amsterdam, 2010. ISBN Engelse editie 978-90-5662-684-6, ISBN Nederlandse editie 978-90-5662-692-1, EURO 30.

Zes beeldende kunst-projecten die een bepaalde aanpak/visie hebben op het thema culturele diversiteit komen aan bod: **Multipistes**, **Freehouse**, **Wakaman**, **Sideways**, **Concept0031** en **Electric Palm Tree**. Deze zes zijn uiteraard niet de enig denkbare invalshoeken,; ze vertegenwoordigen veel meer: 6(0) manieren om naar dit onderwerp te kijken. Overigens is bij **Sideways** een aparte publicatie verschenen. Met bijdragen van: Lex ter Braak, Lilet Breddels, Özkan Gölpinar, Sara Ahmed, Iftikhar Dadi, Clementine Deliss, Stuart Hall, Sarat Maharaj, Shervin Nekuee en Jeremy Till.



Prisiri Stari/De Pretster. Wan komedi-pré gi pikin/ Een theaterspel voor kinderen

Thea Doelwijt, Paramaribo, Eldoradoboek, 1981. ISBN 99914 51 01 3, SRD 10.

Een leuk boekje voor kleine en grote mensen van onze grote toneelschrijfster Thea Doelwijt. Met prachtige illustraties van Ron Flu. Om die reden voor de kunstliefhebber een aankoop om snel voor naar VACO te gaan. Voor slechts een tientje haalt u het in huis. Boekhandel VACO zit nu ook op Facebook, volg daar de berichten over nieuwe publicaties.

Gerrit Schouten (1779 - 1839).

Met meesterhand vervaardigd.

Tekeningen en diorama's in het Surinaams Museum, Hilde Neus en Laddy van Putten, Stichting Surinaams Museum. Paramaribo, 2008, 43 pp, SRD 40.

Een prachtige uitgave over **Gerrit Schouten**, de eerste Surinaamse kunstenaar die vooral bekend is vanwege de schitterende diorama's die hij maakte. Het is zeer de moeite waard een bezoek aan het Surinaams Museum in het Fort Zeelandia te brengen om deze diorama's te bekijken. Ook in het **Numismatisch Museum** in de Lim A Postraat is een heel fraai exemplaar te bewonderen.

Het boek verscheen als vierde in de reeks 'Libri Musei Surinamensis'. Voorheen gaf het Surinaams Museum de serie 'Mededelingen van het museum' uit. Die serie moest noodgedwongen stoppen door de moeilijke jaren tachtig en negentig en de liquidatie van de Vereniging van Vrienden, die de uitgave over het algemeen financierde. Vrijwel alle afleveringen zijn nog te koop in de museumwinkel.

In de serie 'Libri Musei Surinamensis' verschenen:

- *Suriname voor Columbus*, Aad H. Versteeg, Stichting Surinaams Museum, Paramaribo, 2003, 270 pp, SRD 150.
- *Precolumbiana*, Aad H. Versteeg en Stéphen Rostain, Stichting Surinaams Museum, Paramaribo, 2005, 37 pp, SRD 15. N.B. Deze uitgave is een drietalige tentoonstellingsgids.
- *Augusta Curiel, Fotografe in Suriname 1904 - 1937*, Janneke van Dijk, Hanna van Petten-van Charante en Laddy van Putten, KIT Publishers, Amsterdam, 2007, 192 pp, SRD 150.





- **Kunst van de dag is een digitale uitgave** van www.galleries.nl & www.kunst.nu. Voor wie zich abonneert: elke dag een mail in je inbox met heel heldere korte stukjes over een kunstwerk. Elke dag zo'n stukje lezen voedt de geest en scherpt het oog!

Beeldend kunstenaar **Toon Berghahn** werkt als museumdocent voor de gemeente Amsterdam. In de maand mei 2010 verzorgt Berghahn als gastschrijver de rubriek *Kunst van de dag*. Zijn keuze voor 2 mei 2010 is het werk *Koloniaal*, een klein schilderij van Paul Nassenstein. Enkele maanden geleden was Nassenstein voor korte tijd hier, als docent aan de Nola Hatterman Art Academy, in het kader van de samenwerking met de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam.



- **Koloniaal**
Paul Nassenstein
Galerie Lutz, Delft

Er is maar weinig kunst waar ik om moet lachen. Toch kan ik bij het werk van Paul Nassenstein zelden een glimlach onderdrukken. Het kleine schilderij Koloniaal toont een grote, kale ruimte. Dat het werk slechts het formaat heeft van een ansichtkaart is op zich al wonderbaarlijk.

Op een ronde schijf pronkt een naakte, blanke vrouw op rode hakken. Een van haar hakken heeft ze in het gezicht van een liggende zwarte man gepland. Het tafereel doet denken aan de rond draaiende podia in peepshows. Of kijken we naar een arena en verwijst het gewonnen gevecht naar het toneel van de wereldgeschiedenis? De onderdrukking van miljoenen Afrikanen die, ook door ons land, als slaven zijn verhandeld en ingezet op de vele plantages verspreid over de hele wereld?

In de wereld van Paul Nassenstein wint de blonde vrouw het van de lange gespierde zwarte man. Dat Nassenstein op een piepklein formaat met een paar verfstreken een dergelijke imaginaire ruimte weet op te roepen verraadt

een groot schilder talent. Opperste concentratie is vereist om alles goed te bewonderen. Voor even vergeet je de wereld om je heen. Ik stel me voor dat Nassenstein ze ook zo heeft geschilderd, die kleine werkjes. Thuis, aan de keukentafel, met de gordijnen dicht. Waarom zou je ook nog uit het raam kijken als de wereld in je hoofd er zo uitziet?
© 2010: **Toon Berghahn**

- **Dhiradj Ramsamoedj** heeft op Facebook een groep opgezet: [Visual Arts Suriname](https://www.facebook.com/VisualArtsSuriname). Op de pagina staat te lezen: "Visual Arts in Suriname is developing to a higher level. There is a lot going on and through this page we want to communicate with people about this process to the next level."

- Ook **Paramaribo SPAN** heeft een eigen pagina op Facebook, waar thans de nieuwe berichten over *Paramaribo Perspectives* te volgen zijn, de expositie die in september in Rotterdam opent in TENT. Het blog van *Paramaribo SPAN* is weliswaar niet meer erg actief, maar het is een fantastisch archief voor wie meer wil weten over de hedendaagse kunst in Suriname.

- De **National Gallery of Jamaica** heeft een eigen [blog](http://www.nationalgalleryofjamaica.com). De National Gallery werd opgericht in 1974 en is daarmee de oudste openbare galerie van het Engelssprekend Caribisch gebied. De galerie heeft een uitgebreide collectie in haar beheer, exposeert regelmatig en actief, en biedt tevens een uitgebreid scala aan educatieve diensten. Op Jamaica valt deze galerie onder het Institute of Jamaica, ministerie van Jeugd, Sport & Cultuur.

- En op de website van **My first Art Collection** een interessant artikel van Arnold Witte over bedrijfscollecties, *Kunst als arbeidsvitamine*, en vooral: het documenteren van het ontstaan van zo'n collectie.

- Tijdens *Paramaribo SPAN* was ook Leon Wainwright in Suriname. Hij schrijft regelmatig voor het tijdschrift *Third Text*. Op internet is dat ook te vinden en zo zien we dat de laatst verschenen editie een speciale is: 'Beyond Negritude: Senghor's Vision for Africa', met als gastredacteur Denis Epko. Uit de begeleidende tekst:

"Third Text is an international scholarly journal providing critical perspectives on art and visual culture. It examines the theoretical and historical ground by which the West legitimizes its position as the ultimate arbiter of what is significant within this field. Third Text provides a forum for the discussion and reappraisal of the theory and practice of art, art history and criticism, and the work of artists hitherto marginalized through racial, gender, religious and cultural differences. Dealing with the diversity of art practice within the visual arts. Third Text addresses the complex cultural realities that emerge when different world views meet, and the challenge this poses to Eurocentric and ethnocentric aesthetic criteria. Third Text develops new discourses and radical interdisciplinary scholarships that go beyond the confines of Eurocentricity."

- Andere websites die zeker de moeite waard zijn voor degenen die de grenzen in de wereld zien vervagen, verschuiven, veranderen ... Beide zijn eerder in deze SAX genoemd: *Framer Framed* en *UnFixed*.

Colofon



Sranan Art Xposed
Weblog: <http://srananart.wordpress.com/>
Foto's: <http://www.flickr.com/photos/srananart/>

Reacties: srananart@gmail.com
Uitgave: Readytex Art Gallery
Tekst & redactie: Cassandra Gummels-Relyveld (Paramaribo, Suriname),
Priscilla Tosari (Amsterdam, Nederland) &
Marieke Visser (Paramaribo, Suriname)
Bijdragen: Dan Dickhof (Nederland),
Rob Perrée (Nederland) &
Jennifer Smit (Curaçao)
Fotografie, tenzij anders vermeld: Readytex Art Gallery/William Tsang
Lay-out: Sabine Jong A Lock

Input voor
Sranan Art Xposed is
welkom! Foto's, teksten,
kunstwerken, tips, ideetjes:
the floor is yours!

Mail naar
srananart@gmail.com



SAX is mogelijk gemaakt door
Gran tangi!

Een citaat van **Marcel Broodthaers** op p.95 van de publicatie *Paramaribo SPAN* – Hedendaagse beeldende kunst in Suriname. Marcel Broodthaers (Sint-Gillis, 28 januari 1924 - Keulen, 28 januari 1976) was een Belgisch dichter, beeldend kunstenaar, criticus en cineast. Hij is een belangrijk vertegenwoordiger van de conceptuele kunst waarbij het idee belangrijker is dan het kunstwerk als object.

***“Iedere tentoonstelling is een
mogelijkheid omringd door vele
andere mogelijkheden die het
verdienen te worden verkend.”***

“citaat”

SAX3